

ลัทธิมาร์กซ์ ของกรัมสกี

กาญจนา แก้วเทพ
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

Gramsci's Marxism ของ Carl Boggs

บทความชิ้นนี้เรียบเรียงขึ้นจากการสรุปเนื้อหาหลัก ๆ จากหนังสือของคาร์ล บอกส์ (Carl Boggs) ที่ชื่อ "Gramsci's Marxism" ตีพิมพ์ในปี 1976 โดยสำนักพิมพ์ Pluto Press** ผู้เขียนกล่าวถึงแรงจูงใจในการเขียนหนังสือเล่มนี้ว่า ตนเองสนใจทั้งทัศนะทางทฤษฎีและชีวิตทางการเมืองของ อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci 1891-1937) นักลัทธิมาร์กซ์ชาวอิตาลีผู้นับเป็นเวลาสิบปีแล้ว อย่างไรก็ตามงานของกรัมสกีในภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาอิตาลีได้อ่านได้ยากในช่วงทศวรรษที่ 1960 ทั้ง ๆ ที่แนวคิดของเขามีอิทธิพลอย่างมากต่อนักลัทธิมาร์กซ์รุ่นหลัง เช่น- Louis Althusser, Lucio Colletti, Andre Gorz, Ralph Miliband เป็นต้น และก่อให้เกิดการถกเถียงกันตามแนววารสารมาร์กซ์สมัยจนกระทั่งปี 1972 โลกภาษาอังกฤษจึงได้อ่าน *Prison notebook* งานชิ้นสุดท้ายที่เขาเขียนระหว่างถูกจำคุกอยู่ในอิตาลีเป็นเวลา 10 ปี

ในเดือนกุมภาพันธ์ 1973 มีการจัดสัมมนาเรื่อง "ลัทธิมาร์กซ์ของกรัมสกี" ที่มหาวิทยาลัยวอชิงตันที่ผู้เขียนสอนอยู่ ซึ่งมีผู้เข้าร่วมสัมมนานับร้อย และนี่เองเป็นจุดก่อให้เกิดแนวความคิดต่าง ๆ ของกรัมสกีเป็นที่รับรู้และเข้าใจกันอย่างกระจ่างชัด ผู้เขียนเองซึ่งมีความสนใจเดิมเป็นทุนอยู่แล้ว ก็ได้รับความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้นในประเด็นที่ยังสงสัยข้องใจ ผลจากการสัมมนานั้นจึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เขียนเขียนหนังสือเล่มนี้ออกมา

กล่าวในวงกว้างแล้ว กรัมสกีได้รับการกล่าวขวัญถึงแตกต่างกันไปแล้วแต่การตีความ ผู้ศึกษาบางกบเสนอว่า เขาเป็นเจ้าของทฤษฎีอุดมการณ์แบบมาร์กซิสต์ บางคนก็บอกว่าเป็นนักมาร์กซิสต์วัฒนธรรม ในขณะที่บอกส์เห็นว่ากรัมสกีรื้อฟื้นทัศนะเรื่องการเมืองขึ้นมาใหม่ แต่กล่าวโดยสรุปแล้ว กรัมสกีเป็นนักลัทธิมาร์กซ์รุ่นใหม่ที่มีรื้อฟื้นให้ความสนใจและพัฒนาปัญหาเรื่องโครงสร้างส่วนบน (Superstructure)

* * หมายเหตุผู้เขียนตอนท้ายบทความนี้

คำถามเกี่ยวกับ “การเมือง” : การประเมินคุณค่าใหม่ของลัทธิมาร์กซ์

จากคำถามพื้นฐานที่ว่า “การเมืองควรจะเป็นเพียงภาพสะท้อนของกระบวนการทางเศรษฐกิจและสังคม หรือควรจะเป็นอิสระและมีบทบาทที่สร้างสรรค์ของตนเองในระยะของการต่อสู้ไปสู่สังคมนิยม” ในทางทฤษฎี เนื่องจากมาร์กซ์และเอนเกลส์ไม่ได้ให้คำตอบอย่างชัดเจนโดยเฉพาะในเรื่อง “อำนาจทางการเมือง” ทำให้มาร์กซิสต์รุ่นต่อ ๆ มาตีความเน้นหนักไปทางเศรษฐกิจมากกว่าการเมือง เริ่มตั้งแต่ Bernstein, Plekhanov และ Kautsky (แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าทฤษฎีของบุคคลเหล่านี้ผิดพลาดโดยสิ้นเชิง) ดังนั้นบรรดาทัศนะ economist, spontaneist และ mechanistic จึงครอบงำตั้งแต่สากลที่สอง บรรดาสังคมนิยมประชาธิปไตยในยุโรป เรื่อยมาจนถึงสากลที่สาม (Comintern) นอกจากนั้นลัทธิมาร์กซ์ที่ละเลยบทบาททางการเมืองนี้ยังได้มาปรากฏอยู่ในวิชาที่เกี่ยวข้องกับมาร์กซิสต์ที่สอนกันตามมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา

ส่วนในภาคปฏิบัติการ เลนินผู้เสนอพรรคเป็นกองหน้า และอาศัยการนำที่ไร้จินตภาพอย่างสูงส่ง เป็นผู้เสนอหลักการว่า “การเมืองต้องมาก่อน” (primacy of politic) เลนินไม่ได้บอกว่าการเมืองเป็นเพียงผลพลอยได้ของเศรษฐกิจ เขากลับเสนอให้แสวงหาพลังผลักดันทางประวัติศาสตร์และกลไกต่าง ๆ ในการนำไปสู่สังคมนิยม

ผู้ที่สางต่อทัศนะ “การเมืองต้องมาก่อน” ของเลนินก็คือกรั้มซี ผู้เสียชีวิตในคุกของมอสโกเมื่ออายุเพียง 46 ปี เขาเขียนขึ้นหลักการพื้นฐานอยู่เสมอว่า ลัทธิมาร์กซ์โดยส่วนรวมจะต้องมีองค์ประกอบการเมืองเป็นสำคัญ นอกจากนั้นจากความสนใจอย่างลึกซึ้งในด้านปรัชญาและวัฒนธรรม เขาได้นำทัศนภาพทั้งหมดนี้มาประสานกันเข้าทั้งทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

การแบ่งยุคงานของกรั้มซี

เนื่องจากชีวิตทางการเมืองของกรั้มซีมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามแหล่งอิทธิพลทางความคิดและสถานอุปสรรคในแต่ละช่วง เราจึงต้องศึกษาแนวคิดของเขาในแต่ละยุคสมัย

ยุคแรก - ช่วงปี 1916-1919 เป็นระยะก่อตัวทางจิตภาวะทางการเมืองและทางภูมิปัญญา กรั้มซีทำงานกับกรรมกรในเมืองคูริน เป็นสมาชิกของพรรคสังคมนิยมอิตาลี (เอสพีไอ - พ.ส.อ.) ได้รับอิทธิพลจิตนิยมจากนักปรัชญาอิตาลี Beneditto Croce ในช่วงนี้ฝ่ายซ้ายอิตาลีได้รับผลจากสงคราม การล้มละลายทางเศรษฐกิจและสังคม วิฤตการณ์เผด็จการตามมาหลังสงคราม พ.ส.อ.

แตกแยกทำให้ไม่สามารถทำอะไรได้ทั้ง ๆ ที่สถานการณ์ทางการเมืองเอื้ออำนวยและกลับนำไปสู่การล้มสลายของพรรค งานเขียนของกรั้มซีช่วงนี้ ปรากฏในหนังสือพิมพ์ชื่อ Avanti เนื้อหาโดยทั่วไปก้าวไกลไปกว่าเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยกล่าวถึงปรัชญา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์อิตาลี แต่ทว่างานองการเขียนก็ยังคงเป็นแบบหนังสือพิมพ์มิใช่งานทฤษฎี

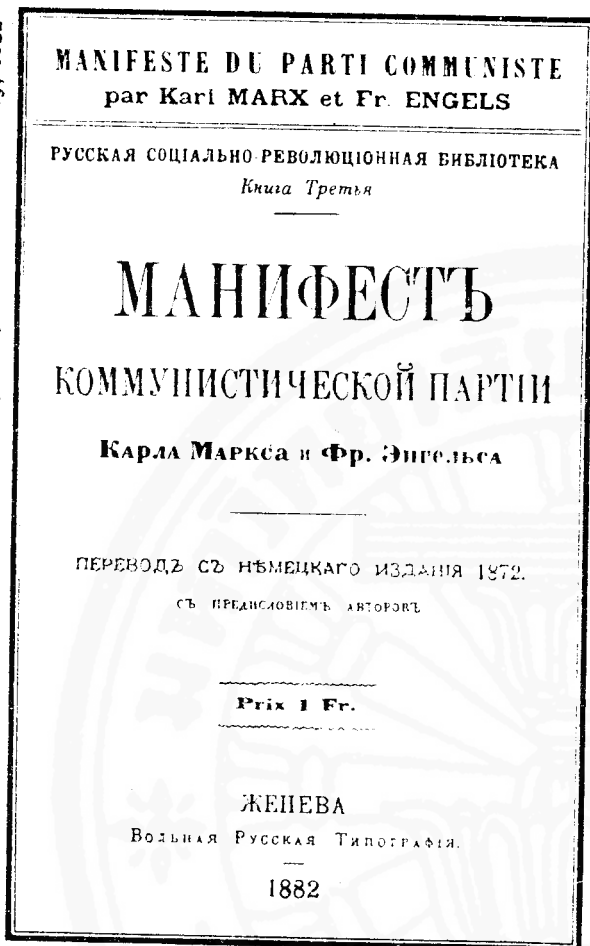
ยุคสอง - ช่วงปี 1919-1920 เกิดการลุกฮือและยึดโรงงานของกรรมกรที่เมืองคูริน และเริ่มแผ่ขยายไปทั่ว กรรมกรเริ่มจัดตั้งสภาคนงาน (council) ซึ่งกรั้มซีมองเห็นว่าเป็น “ยุคใหม่ของมนุษยชาติ” เขากับเพื่อนชาวมาร์กซิสต์กลุ่มเล็ก ๆ ก่อตั้งกลุ่ม Ovdinovisti และออกหนังสือชื่อ ordine Nuovo (New order) มีเป้าหมายเพื่อให้ความรู้ทางทฤษฎีและชี้แนะทางการเมืองแก่กรรมกรเมืองคูรินที่ลุกฮือขึ้นอย่างฉับพลัน ช่วงชีวิตตอนนี้องเขาได้สัมผัสกับชีวิตประจำวันของกรรมกรมากกว่าคนอื่น ๆ

ทั้ง ๆ ที่ภาคปฏิบัติการล้มเหลว เพราะเหตุการณ์ลุกฮือในระดับจังหวัดไม่อาจขยายตัวออกไปได้ และเนื่องจากโดดเดี่ยวตัวเองจากฝ่ายซ้ายปีกอื่น ๆ ในอิตาลี แต่เนื้อหาทางทฤษฎีในordine Nuovo ได้ชี้แนะทางที่อุดมสมบูรณ์และเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ขบวนการกรรมกรยุโรปในเวลาต่อมา

แนวทางที่สำคัญของกรั้มซีตอนนีเริ่มมีความลึกซึ้ง เขาวิจารณ์ พ.ส.อ. และลัทธิมาร์กซ์ของสากลที่สอง วิเคราะห์บทบาทของพรรคและสหภาพแรงงานในการพัฒนาของระบบทุนนิยม เขาเสนอว่าสภาคนงานและโซเวียตเป็นรูปแบบใหม่ของประชาธิปไตยสังคมนิยม

ยุคสาม - ช่วง 1921-1926 - เริ่มจากตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อิตาลี (ซีพีไอ - พ.ค.อ.) จนถึงช่วงถูกฟาสซิสต์จับกุม นับเป็นช่วงพัฒนาการทางการเมืองและภูมิปัญญา จากการเห็นขีดจำกัดของการลุกฮือในกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่ม Ordinovisti จึงได้เข้าเป็นสมาชิกของ พ.ค.อ. บทบาทของกรั้มซีก้าวเข้าสู่เวทีระดับชาติและมีอิทธิพลทางความคิดในพรรค ภายในพรรคเขาเริ่มมีปัญหาก็เนื่องจากมีแนวทางและยุทธศาสตร์ทางการเมืองแตกต่างไปจากผู้นำคนอื่น ๆ เช่น-- Bordiga ในช่วงปี 1922 - 23 เขาใช้ชีวิตอยู่ในมอสโก และได้เข้าไปเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งในเรื่องความขัดแย้งระหว่างโคมินเทิร์นกับ พ.ค.อ.

จากปี 1923 กรั้มซีและฝ่ายซ้ายคนอื่น ๆ ในอิตาลีเริ่มพว่งกับการข่มขู่ของระบบฟาสซิสต์และการอยู่รอดของพรรค เขายังคงเขียนบทความในหนังสือรายวันของพรรค Unita รวมทั้งหนังสือทางทฤษฎีของพรรคเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ยุทธวิธีเพื่อตอบปัญหาที่พรรคเผชิญอยู่

ยุคที่สี่ – ช่วง 1926 – 1937 – เมื่อถูกจับกุมคุมขังทำให้ทรมานจิตใจทั้งทางกายและจิตใจ ช่วงเวลานั้นเป็นช่วงที่ทุกข์ระทม แต่ในเวลาเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นความแข็งแกร่งอย่างยิ่งของเขา เขาเริ่มเขียนบันทึกที่เรียกว่า Prison notebook ตั้งแต่ปี 1929 พอถึงปี 1935 ก็ต้องหยุดเพราะสุขภาพเสื่อมทรุดจนไม่สามารถทำต่อไปได้ จาก notebook 32 เล่ม จำนวน 2,848 หน้า รวบรวมเรื่องราวทั้งประวัติศาสตร์อดีต การศึกษา วัฒนธรรม ปรัชญา บทบาทปัญญาชน ทฤษฎีรัฐ สถานภาพสตรี ศาสนา เป็นต้น จากประสบการณ์ในชีวิตที่ขาดตอนเป็นช่วง ๆ เขาได้ใช้การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและพัฒนาขึ้นมาเป็นทฤษฎีมาร์กซิสต์ ถึงแม้งานชิ้นนี้ยังไม่เสร็จสมบูรณ์และไม่ได้รับการขัดเกลา แต่ก็ได้กลายเป็นอนุสาวรีย์ที่ยืนยันความเฉลียวฉลาดอย่างลึกซึ้งของตัวทรมานตัวเองเป็นอย่างดี

การเสนอขึ้นตอนชีวิตทั้ง 4 ขั้นของทรมานช่วยให้เห็นพัฒนาการทางความคิดที่ค่อย ๆ สะสมขึ้นมาของเขา ดังจะเห็นได้จากงานเขียนช่วงก่อนและหลังติดคุกมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่งานช่วงแรกยังวนเวียนอยู่กับปัญหาการต่อสู้ทางการเมืองในชีวิตประจำวัน งานที่เขียนในระหว่างถูกคุมขังกลับมีลักษณะทางทฤษฎีและประวัติศาสตร์ที่ลึกลับ แต่ทั้งนี้สร้างขึ้นมาบนประสบการณ์ในช่วงอดีตนั่นเอง

จุดร่วมท่ามกลางความแตกต่าง

ถึงแม้งานของทรมานซึ่งจะมีความแตกต่างกัน แต่ก็มีลักษณะร่วมดังต่อไปนี้ (ในส่วนรายละเอียดของแต่ละหัวข้อจะกล่าวถึงในตอนต่อไป)

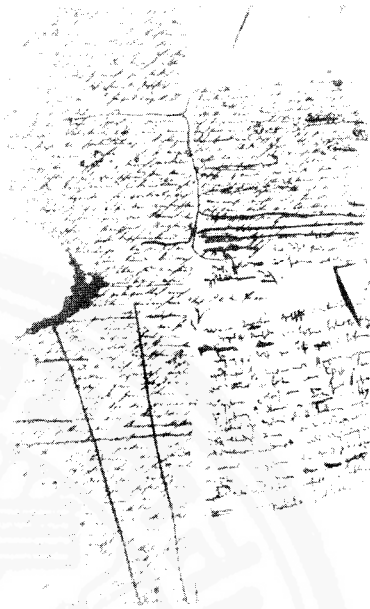
1. ตลอดเวลาทรมานซึ่งคิดค้นแนวทาง “กำหนดมาให้แล้ว”- (determinism) ไม่ว่าจะมาจากกฎประวัติศาสตร์หรือกฎเศรษฐกิจก็ตาม ในทางตรงกันข้าม เขาเน้นความสำคัญของการกระทำอย่างตั้งใจของมนุษย์ภายในขอบเขตที่ประวัติศาสตร์กำหนดมาให้ นั่นหมายความว่าถึงการรื้อฟื้นคุณลักษณะทางอัตวิสัยของมนุษย์ขึ้นมา
2. งานเขียนทางทฤษฎีทุกชิ้น (เหมือนเลนิน) มียุทธศาสตร์ทางการเมืองที่แนชัดอยู่เสมอ นั่นคือการทำลายระบบสังคมกรรมที่
3. สิ่งที่พบเห็นอยู่ได้เสมอในงานของเขา คือ แนวความคิดพื้นฐานเรื่อง Praxis อันเป็นการประสานทฤษฎีกับการปฏิบัติ ความคิดกับการกระทำ ภาวะวิสัยกับอัตวิสัย นอกจากจะแสดงออกในงานเขียนแล้ว ในชีวิตทางการเมืองที่เป็นจริงของเขา ทรมานซึ่งได้ยึดหลัก-praxis อยู่เสมอ สิ่งใหม่สุดจากหลัก praxis ที่เขาเสนออีกคือ “การปฏิบัติไม่ใช่กิจกรรมที่เปลี่ยนแปลงเพียงด้านเหตุผลและความเข้าใจเท่านั้น หากแต่จะต้องมีการเน้นด้านอารมณ์ความรู้สึก และการมีส่วนร่วมในการต่อสู้ของนักทฤษฎีที่ยังรากลึกและมองเห็นได้ในชีวิตประจำวัน”
4. จากการแบ่งสังคมออกเป็น 2 ส่วน คือ state และ civil Society ทรมานซึ่งกล่าวว่าชนชั้นปกครองได้ใช้อำนาจทางการเมืองด้วยความสมยอมพร้อมใจกันของประชาชนใน civil society เท่า ๆ กับที่ใช้การบีบบังคับทางกายภาพด้านการปราบปรามที่กระทำใน state society โดยเฉพาะเมื่อสังคมพัฒนาทันสมัยมากยิ่งขึ้น บรรดากลไกรัฐด้านการครอบงำ เช่น การศึกษา สื่อมวลชน กฎหมาย วัฒนธรรมชาวบ้าน จะถูกกำหนดให้มีบทบาทสูงเด่นขึ้น ดังนั้นสำหรับฝ่ายต่อสู้ บทบาทของการต่อสู้ทางด้านอุดมการณ์ในกระบวนการปฏิวัติจึงจะขาดเสียมิได้ เขาเสนอแนวคิดนี้ในเรื่อง “การครองความเป็นเจ้าในด้านอุดมการณ์” (ideological hegemony) ทรมานซึ่งวิเคราะห์ว่า บรรดาความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี myth มีส่วนหนุนช่วยอย่างสำคัญในการรักษาระบบที่เป็นอยู่ ดังนั้นในการต่อสู้ก็ต้องมีการสร้าง counterhegemony ที่ทรมานซึ่งเรียกว่า “intergrated culture” การปฏิวัติสังคมจึงมิใช่เป็นเพียงเหตุการณ์หรือชุดของเหตุการณ์ชุดหนึ่ง แต่เป็นกระบวนการที่ต้องประกอบย่อยทุกอย่าง ผืนกรรมตัวกันอย่างเหนียวแน่น (organic) ซึ่งหมายความว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกจากอันเดิมไปเป็นอันใหม่ จะแยกไม่ออกจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม
5. เนื่องจากลัทธิมาร์กซ์ของสากลที่สองเน้นหนักแต่ด้านการต่อสู้ทางเศรษฐกิจด้านเดียว ทรมานซึ่งเสนอว่า การปฏิวัติอัน

แท้จริงจะต้องมีลักษณะส่วนรวมทั้งหมด (total) คือครอบคลุมทุกส่วนของสังคม ทุกด้านของชีวิตมนุษย์ เพราะสังคมกรรมที่ได้เข้ามาครอบงำทุกแง่มุมทั้งชีวิตส่วนตัวและทางสังคมของบุคคล ในการต่อสู้เราจึงจะปล่อยช่องว่างไว้ไม่ได้ นี่คือทัศนะ totality ในลัทธิมาร์กซ์แบบฉบับนั่นเอง การต่อสู้ที่ด้านหนึ่งต้องเชื่อมโยงไปถึงด้านอื่น ๆ ทั้งหมด

6. เพื่อปฏิเสธการปฏิบัติโดยชนชั้นนำกลุ่มน้อยหรือการปฏิบัติจากเบื้องบน เช่นแนวของ Jacobin (ซึ่งบางคนเรียกว่าแบบจำลองของเลนิน) กรัสม์เสนอว่าการปฏิบัติต้องมีลักษณะ “โดยประชาชนและผืนกรรมเป็นหนึ่งเดียว” (popular and organic) นั้นหมายถึงการมีพรรคของมวลชนที่มีปฏิบัติการหยั่งรากลึกอยู่ในชีวิตสังคมประจำวันของประชาชน (เช่นรูปแบบของสภาคนงาน หรือโซเวียต) แทนที่จะเป็นพรรคกองหน้าที่มีการรวมศูนย์อย่างสูงและวนเวียนอยู่กับเป้าหมายการยึดอำนาจรัฐเท่านั้น ในแง่นี้กรัสม์คัดค้าน-Bordiga ที่นำเอาลัทธิเลนินที่เน้นเรื่องผู้นำและการรวมศูนย์มาใช้อย่างโง่ง เขาเสนอให้พรรคให้ความสำคัญกับการลุกฮือที่เกิดขึ้นอย่างเป็นไปเองแต่ทว่ามีจิตสำนึกของมวลชน และเสนอให้สร้าง “หน่ออ่อน” (nucleus) ที่เป็นรูปแบบจำลองของความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรม รูปแบบการทำงานตลอดจนโครงสร้างอำนาจแบบใหม่ที่มีลักษณะต่อต้านรูปแบบของระบบทุนนิยมขึ้นมาในสังคมเดิมก่อนที่จะโค่นล้มรัฐกรรมพื แนวความคิดเรื่องการมุ่งการเปลี่ยนแปลงชีวิตประจำวันโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของงานปฏิวัตินี้ สอดคล้องกับทฤษฎียุคแรกของ W.Reich และคอมมูนิสต์แบบสภาคนงาน (council Communism) ของ Pannekoek และ Gorter นักอนาธิปัตย์รุ่นแรกที่เสนอไว้ในปี 1920

7. ในส่วนที่เกี่ยวข้องเฉพาะกับขบวนการมาร์กซิสต์ในอิตาลี เขาเสนอให้ขบวนการมีลักษณะ “ประชาชาติ-ประชาชน” (national-popular) คือต้องเคารพต่อประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอิตาลี ต้องเป็นขบวนการที่ตอบสนองต่อชนบทชนชั้นความต้องการและความใฝ่ฝันของคนอิตาลี ถึงแม้เขาจะเห็นว่าลัทธิสากลนิยมเป็นพื้นฐานอันสำคัญของสมานฉันท์ทางการเมืองและการต่อสู้ในระยะยาว แต่เขาก็ปฏิเสธการขอยืมแบบจำลองทางยุทธศาสตร์จากภายนอก และคัดค้านการนำเอาแบบจำลองระดับสากลที่สร้างขึ้นมาจากความเป็นจริงของประเทศเดียวมาใช้กับทุกเงื่อนไข ถึงแม้กรัสม์จะประทับใจอย่างยิ่งกับการสร้างพรรคแบบบอลเชวิคของเลนิน แต่เขาก็ยังอยู่เสมอถึงความแตกต่างระหว่างรัสเซียอันเป็นระยะก่อนอุตสาหกรรมกับอิตาลี ซึ่งเป็นประเทศทุนนิยมในยุโรป งานของกรัสม์หลายชิ้นก่อตัวมาจากบรรยากาศ รากฐานทางวัฒนธรรมของอิตาลี เช่น แนวคิดเรื่องเมกเดียเวลลี เป็นต้น

8. ลักษณะเด่นที่สุดของงานลัทธิมาร์กซ์ของกรัสม์ก็คือการเปิดใจกว้างและไม่แบ่งเป็นอีกฝ่าย (Nonsectarian) เป้าหมายของเขาคือการสร้างทฤษฎีที่เปิดกว้างให้กับมวลชน เขาไม่ปิดตัวเองเมื่

แต่ความคิดแรงจูงใจ และข้อค้นพบที่มาจากต้นตอของพวกกรรมพืในเวลาเดียวกัน ก็ไม่ดูเคลือบหรือปฏิเสธการลุกฮือขึ้นอย่างฉับพลันของมวลชน สิ่งที่เขาพยายามทำก็คือ การค้นคว้า สืบสวนหาร่องรอยของลักษณะดังกล่าว ในทางตรงกันข้าม เขาไม่ยอมรับนักลัทธิมาร์กซ์ที่พยายามทำให้ลัทธิมาร์กซ์กลายเป็นเรื่องนามธรรม สังคมสมบูรณ์ ที่ห่างไกลจากมวลชน

เราอาจกล่าวสรุปได้ว่า ทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์ของกรัสม์เป็นการวิพากษ์พวกลัทธิเศรษฐกิจเป็นตัวแทนพวกปฏิรูป พวก positivist พวกเชื่อถือโซเชลดา ในเวลาเดียวกันเขาพยายามประสานแต่เปลี่ยนแปลงในบางส่วนของพวก spontaneism และ Jacobinism เพื่อสร้างข้อสรุปสำหรับการปฏิบัติของมวลชน เน้นการเชื่อมโยงระหว่างปรัชญากับการเมืองอุดมการกับโครงสร้างพื้นฐาน การวิเคราะห์กับยุทธศาสตร์ เพื่อหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดในการเน้นหนักทางเดียวของนักลัทธิมาร์กซ์รุ่นโบราณ

จากหนังสือเล่มนี้ บอกสได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 บท โดยถือเอาเกณฑ์เรื่อง “การเมืองมาก่อน” ไปวิเคราะห์แนวคิดของกรัสม์ (ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงยังไม่ได้ครอบคลุมถึงเนื้อหาส่วนอื่น ๆ เช่น ด้านวัฒนธรรม อุดมการ การศึกษา เป็นต้น) ดังจะเสนอรายละเอียดของแต่ละบทดังนี้

- บทที่ 1. ลัทธิมาร์กซ์ในฐานะ “ปรัชญาแห่งการประสานทฤษฎีกับการปฏิบัติ” (praxis)
- บทที่ 2. การครอบงำความเป็นเจ้าในด้านอุดมการ (ideological hegemony) และการต่อสู้ทางชนชั้น
- บทที่ 3. จิตสำนึกของมวลชนและการปฏิวัติ
- บทที่ 4. สภาคนงาน - หน่ออ่อนของรัฐแบบใหม่
- บทที่ 5. พรรคปฏิวัติ, เจ้าองค์ใหม่, collective intellectual

บทที่ 1

ลัทธิมาร์กซ์ในฐานะ

“ปรัชญาแห่งการประสานทฤษฎีกับการปฏิบัติ”

จากอิทธิพลปรัชญาจิตนิยมของ Benedetto Croce และ Labriola นักลัทธิมาร์กซ์รุ่นแรกของอิตาลี กรัมนี่ได้พยายามประสานระหว่างปรัชญาให้เข้ากับวิทยาศาสตร์ของสากลที่ 2 ที่เขาเรียกว่า *praxis* จากการคัดค้านลัทธิเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด เขาได้รื้อฟื้นลักษณะสำคัญ ๆ ในอีกด้านหนึ่งที่ถูกละเลยในขณะนั้นขึ้นมา เช่น *praxis*, *totality* และ *subjectivity* ดังตัวอย่างเช่น

praxis : องค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ของลัทธิมาร์กซ์มีทั้งด้านทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ดังที่มาร์กซ์เองเคยเขียนไว้ว่า

“คำถามว่าคนเราจะมีความคิดได้ถูกต้องหรือไม่ ไม่ใช่คำถามทางทฤษฎี แต่เป็นทางปฏิบัติ ด้วยการปฏิบัติตัว มนุษย์จะสามารถพิสูจน์ความจริง ความเป็นจริงและอำนาจในวิถีคิดของตนเอง การถกเถียงเกี่ยวกับความเป็นจริง/ไม่จริง ของความคิด เป็นการแยกตัวเองออกจากการปฏิบัติ และเป็นคำถามแบบเชิงวิชาการ- (scholastic) เท่านั้น”

totality : เห็นได้จากตัวอย่างของหลักการวิเคราะห์บุคคล จะต้องดูความสัมพันธ์ทั้งหมดที่คน ๆ นั้นมีชีวิตอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ภายใต้เงื่อนไขสังคมอย่างหนึ่ง ๆ แต่ทว่าจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับความสัมพันธ์โดยส่วนรวม (ทางสังคมวิทยา) และต้องดูประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์นั้นด้วย (ทางประวัติศาสตร์)

ถ้าแม้ว่ากรัมนี่จะได้รับอิทธิพลทั้งจาก Croce และสากลที่สอง แต่เขาก็ได้วิจารณ์ข้อบกพร่องของทั้งสองแนวว่า Croce มีความถูกต้องในเรื่องวิชาวิธี แต่ผิดพลาดที่เน้นแต่แนวคิดนามธรรม ขาดเนื้อหาประวัติศาสตร์รูปธรรม ส่วนวัตถุนิยมแบบบูคาริน- (N.Bukharin)

บทบาท subjectivity ของมนุษย์

การตีความกฎของเพลทอนอฟและบูคารินที่ถือว่าลัทธิมาร์กซ์เป็นศาสตร์ที่อธิบายได้ด้วยกฎแห่งสาเหตุ (causal laws) จุดอ่อนของทฤษฎีนี้ก็คือ การถือว่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่อยู่เหนือการรับรู้และการกระทำของมนุษย์ กรัมนี่วิจารณ์ว่า ความเป็น

จริงไม่ได้ดำรงอยู่ได้ด้วยตัวของมันเอง ในตัวของมันเอง และเพื่อตัวของมันเอง มันจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ที่มนุษย์เป็นตัวไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมัน การวิจารณ์ดังกล่าวก็ดำเนินรอยเดียวกับที่มาร์กซ์เคยได้วิจารณ์กลุ่มเฮเกลเก่าและใหม่มาแล้วว่า “ในส่วนที่เป็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทของมนุษย์ ถ้าผลผลิตทางสังคมไม่ได้เกิดจากกิจกรรมอันสร้างสรรค์ของมนุษย์แล้ว การปฏิบัติแบบไหนเล่าที่อาจจะเกิดขึ้นได้” กรัมนี่ยืนยันว่ามาร์กซ์เองไม่เคยกล่าวถึง “กฎของการกำหนด” เอาไว้ด้วย ทั้งหมดล้วนเป็นการตีความของมาร์กซิสต์รุ่นหลังทั้งสิ้น

การทำงานว่าสังคมขึ้นต่อไปจะเป็นอย่างไรนั้น กรัมนี่เห็นว่าไม่ได้เกิดมาจากการรู้ทางวิทยาศาสตร์สังคมแต่ตามลำพัง แต่จะเกิดมาจากการผสมผสานระหว่างสถานการณ์ที่กำหนดมาให้ขณะนั้น กับปฏิบัติการอย่างมีเจตนารมณ์ร่วมของมนุษย์ เพราะฉะนั้นการพิจารณาอนาคตที่จะมาถึง จะสืบบทบาทของเจตนารมณ์มนุษย์ไม่ได้เลย เป็นที่น่าสังเกตว่าการอธิบายของกรัมนี่มิได้กระทำเพียงกลับหัวให้เป็นหางหรือกลับหางให้เป็นหัวเท่านั้น เพราะเขามิได้เสนอว่าเจตนารมณ์ของมนุษย์เป็นตัวกำหนดแทนกฎทางวิทยาศาสตร์สังคม แต่เขาได้เสนอหลักการให้พิจารณาการทำงานร่วมที่มีการลงมือปฏิบัติจริงแทนการทำนายทายทักเพียงอย่างเดียว

กรัมนี่เห็นว่า ลัทธิมาร์กซ์ที่ยึดติดอยู่กับการตีความวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ โดยลดความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ให้กลายเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของพลังการผลิต (productive force) นั้น ก็เปรียบเสมือนคำอธิบายของศาสนาสมัยก่อนที่เน้นให้นมนุษย์รอคอยโอกาสจากสวรรค์ เพียงแต่หลักที่นำมาใช้อธิบายเปลี่ยนไปเป็นกฎของทุนนิยมเท่านั้นเอง และได้ทำการเปรียบเทียบว่า บรรดาลักษณะ *subjectivity* เช่นปรัชญา จิตวิทยา วัฒนธรรม บทบาทของจิตสำนึก แม้แต่การนำที่สร้างสรรค์ที่สากลที่สองคัดออกไปจากลัทธิมาร์กซ์นั้น ทำให้ลัทธิมาร์กซ์ที่เหลือกลายเป็นลัทธิมาร์กซ์ด้านเดียว (one-dimensional marxism) และเฉกเช่นเดียวกับที่ทุนนิยมยึดติดกับ *fetichism* ของเงินตรา ลัทธิมาร์กซ์ด้านเดียวก็ *fetichism* อยู่กับ “วิทยาศาสตร์” และนี่ก็ก่อให้เกิดปัญหาถึงสาเหตุเบื้องหลังที่ทำให้ลัทธิมาร์กซ์กลายเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์แบบธรรม ห่างไกลจากภาคปฏิบัติการขาดลอยออกจากลักษณะยูทอวิซึ สืบเนื่องมาจากการขาดความสัมพันธ์อันวิภาษวิธีระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ อธิวิสัยกับภาวะวิสัยนี้เอง ผลกระทบจากลักษณะด้านเดียวทางทฤษฎี ทำให้พรรคการเมืองในยุโรปไม่สามารถฉวยโอกาสที่กระแสปฏิวัติเอื้ออำนวยในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ยกเว้นในรัสเซีย ซึ่งเลนินได้ยึดหลักภาวะวิสัยติดอยู่กับทฤษฎีดั้งเดิมของมาร์กซ์

การอธิบายมูลเหตุเบื้องหลังของลัทธิเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด

กรมชี้วิเคราะห์ว่า สิ่งที่ลัทธิมาร์กซ์แบบคัมภีร์นำมาอ้างว่า “เป็นวิทยาศาสตร์” นั้นมิใช่ของจริง หากเป็นเพียงข้ออ้างที่ถูกนำมาปิดความอ่อนแอ เหลือขงพลา ดคเป็นรองทางการเมืองในขณะนั้นเท่านั้น เพราะในเงื่อนไขประวัติศาสตร์ช่วงนั้น มีปัจจัย 2 ประการที่เป็นข้อเสียเปรียบของขบวนการปฏิวัติ ประการแรกคือการเสด้าของการปฏิวัติในยุโรปตะวันตก และสองคือปรากฏการณ์ที่ขบวนการปฏิวัติถูกผนวกเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในระบบทุนนิยมเซต พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยของเยอรมัน ต่อหน้าสถานการณ์ที่เหลืงพลาดังกล่าว กลุ่มผู้มีอำนาจที่ยึดกุมลัทธิมาร์กซ์กลับไม่สนใจศึกษา dynamics ของกระบวนการปฏิวัติ หากแต่หมกมุ่นอยู่กับกฎภายในของระบบทุนนิยม ซึ่งยังก่อให้เกิดความเงืบบังและภาวะยอมจำนนทางการเมืองมากยิ่งขึ้น เขาอธิบายถึงเหตุผลเบื้องหลังของการนำเอากฎประวัติศาสตร์มาใช้อย่างกลไกว่า

“เมื่อเราไม่สามารถสร้างสรรค์การต่อสู้ และการต่อสู้จึงแตจะนำมาซึ่งความพ่ายแพ้ การใช้ลัทธิกำหนดแบบกลไกก็กลายเป็นเครื่องปลอมประโลมใจให้คนอดทนรอคอย และสามารถเกาะกลุ่มกันต่อไปได้อย่างมีความหวังเท่านั้น”

ความผิดพลาดนั้นมิได้ชี้ดวงอยู่แค่ระดับทฤษฎีเท่านั้น หากแต่ได้ส่งผลมาถึงการปฏิบัติด้วย ลักษณะด้านเดียวของทฤษฎีทำให้เกิดการละเลย ไม่ใส่ใจกับความรู้สึกของมวลชน ทั้ง ๆ ที่บรรดาประสบการณ์ในชีวิตจริง เช่นความรู้สึก ความต้องการในชีวิตประจำวัน มีแนวโน้มที่จะต่อต้าน แดกหัก กับบรรดากฎนามธรรมทั้งหลาย คำเรียกร้องของกรัฒซึ่งตั้งแต่ปี 1916 - 17 ให้ใส่ใจกับจิตสำนึกของมวลชนในการวางรากฐานของการปฏิวัติสังคมนิยม เช่นเดียวกับบรรยากาศของการปฏิวัติฝรั่งเศส กลับได้รับการเพิกเฉยจนกระทั่งปี 1919 - 20 เขาถูกรู้สึกถึงลักษณะเป็นอัมพาตของ พ.ส.อ. อีกปฏิรูปของพรรคเองเป็นดัวปิดกั้นการเคลื่อนไหวของกรัฒกรดังนั้นสมมติฐานนามธรรมที่ว่ามวลชนนั้นเฉื่อยชา (passive) จึงไม่อาจอธิบายได้ทุกกรณีไป

การปฏิวัติปี 1917 ในรัสเซียส่งผลสะท้อนลึกซึ้งต่อฝ่ายซ้ายในอิตาลี โดยเฉพาะกรัฒได้รับข้อเท็จจริงยืนยันความคิดของเขามากขึ้น เขาเขียนบทความตีความการปฏิวัติครั้งนี้ว่าเป็นการปฏิวัติที่ด้าน Capital ของมาร์กซ์ นับตั้งแต่ช่วงก่อนหน้าปี 1917 หนังสือคลาสสิกเล่มนี้ที่มาร์กซ์ได้วิเคราะห์ระบบทุนนิยมไว้อย่างละเอียดดูเหมือนจะกลายเป็นคู่มือสำหรับนายทุนในรัสเซียมากกว่าขบวนการปฏิวัติ เพราะใน Capital ได้อธิบายว่ารัสเซียจะต้องมีประสบการณ์ที่ยาวนานจากช่วงผ่านศักดินา เพื่อเข้าสู่ยุคทุนนิยมก่อนจะถึงสังคมนิยม หากแต่พรรคบอลเชวิคได้ล้มเลิกกฎของทุนที่เป็นนามธรรมนั้นเสีย และหันกลับมาให้ความสนใจกับสถานการณ์คัตัวของมวลชน

ในขณะนั้น พรรคบอลเชวิคได้เริ่มปฏิบัติการทางการเมืองอย่างมีชีวิตชีวาด้วยความคัตัวของมวลชนโดยไม่ได้ออกอโยให้สภาพทางวัตถุสุกงอมคามาหนึ่งสัอ

ต่อมาใน Prison notebook กรัฒชี้ได้ให้ข้อสรุปที่เป็นระบบเอาไว้ว่า “ทฤษฎีการปฏิวัติสามารถวางอยู่บนพื้นฐานของวัตถุ (แตมิได้วางอยู่บนเพียงปัจจัยนี้อันเดียว) แตจะต้องสนใจความคัตัวของทางการเมืองของมวลชนและสภาพจิตสำนึกที่ได้รับการส่งสมมาในประวัติศาสตร์ ซึ่งจะสามารถกลายเป็นพลังอัควิสัยที่สร้างสรรค์ ดังนั้นเราต้องไม่ตั้งมาตรฐานไว้กับลัทธิมาร์กซ์ว่าเมื่อใดการปฏิวัติจะต้องเกิดหรือในทางตรงกันข้ามจะต้องไม่เกิด แตเรากลับต้องให้ความสนใจกับ praxis ที่มีรากเหง้ามาจากวิภาษวิธีและเจเนนิจานของบุคคล”

ข้อสรุปของบทบาทของเจเนนิจานัก

นับว่ากรัฒนี้เป็นมาร์กซิสต์คนแรกทีพลิกพื้นแนวความคิดเรื่องบทบาทของจิตสำนึกในการเปลี่ยนแปลงปฏิวัติ เริ่มตั้งแต่การปฏิเสธพวกสร้าง model ว่า “บรรดาแนวคิด ทฤษฎี ส่วนเกิดมาจากกระบวนการการผลัททางสังคมและการเมืองของประวัติศาสตร์ทั้งนั้น มันไม่ใช่ model แบบง่าย ๆ ที่จะใช้ครอบคลุมไปได้หมด” จากนั้นก็เสนอความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคมว่า “คนถูกสร้างขึ้นมาจากโครงสร้าง และต่อจากนั้น ก็จะมีและที่จะหวนกลับไปเป็นผู้สร้างสังคมขึ้นมาใหม่ และเฉพาะคนที่มีความตั้งใจอันแรงกล้าเท่านั้น จึงจะสามารถเลือกสรร และดัดแปลงองค์ประกอบที่จำเป็นในการแปรความตั้งใจของเขาให้กลายเป็นความจริงได้” ในการขจัดขีดจำกัดทางประวัติศาสตร์ที่ต้องเอาชนะด้วยการดำเนินการทางประวัติศาสตร์ (praxis) และการตระหนักถึงคุณค่าของปัจเจกชน อย่างไรก็ตาม การขจัดนี้ก็จะกระทำไม่ได้เนื่องด้วยความตั้งใจของปัจเจกชนเท่านั้น แต่จะกระทำได้ด้วยกรเข้าร่วมกิจกรรมรวมหมู่ของชนชั้น”

คณูปการของลัทธิมาร์กซ์ที่มีต่อการพัฒนาจิตสำนึกก็คือลัทธิมาร์กซ์ช่วยให้นักรู้จกัทำทายการกดขี่ในชีวิตประจำวันด้วยเหตุผล และช่วยให้คนเอาชนะความรู้สึกที่หมดหวังด้วยอารมณ์ ทำให้การทาทายสังคมนิเป็นไปอย่างจริงจัง ถึงรากถึงโคน แต่ก็มีเงื่อนไขว่าคณูปการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้เมื่อลัทธิมาร์กซ์นั้นมีรากฐานปรัชญาที่แข็งแกร่ง ผนวกด้วยการเข้าร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน การกิจของปรัชญาแห่ง praxis ก็เกี่ยวข้องอยู่กับ 2 กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มแรกคือการสร้างปัญญาชนของตนเองขึ้นมา เพื่อคิดค้นอุดมการใหม่ที่จะไปต่อสู้อุดมการเก่า และในเวลาเดียวกัน ก็ต้องปรับปรุงอุดมการใหม่ของตนอยู่เสมอ กลุ่มที่สองคือการให้การศึกษามวลชนที่ถูกวัฒนธรรมเดิมครอบงำอยู่ อุดมการใหม่ที่กำลังคัคขึ้นมานั้น จะต้องทรงพลังกว่า แรงบันดาลใจทางศาสนาหรือสามัญสำนึกในการต่อสู้ตามยถากรรมของมวลชน ซึ่งไม่สามารถจะทะลายปรการทางโครงสร้างสังคม และอุดมการอันแข็งแกร่งสังคมนิได้อุดมการใหม่ที่ได้รับการคัคนี้จะต้องเข้าแทนที่อุดม

การต่อสู้เดิม ซึ่งภารกิจนี้จะดำเนินลุล่วงไปได้ก็ต่อเมื่อมีการฉีกกำลังกันอย่างเหนียวแน่น (organic) ระหว่างนักปรัชญากับประชาชนชั้นล่าง

บทที่ 2

การครองความเป็นเจ้าในด้านอุดมการ กับการต่อสู้ทางชนชั้น

แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับ “การครองความเป็นเจ้าในด้านอุดมการ”

เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องนี้ จำเป็นจะต้องเข้าใจความหมายของคำศัพท์ใหม่ ๆ ที่กรัมสกีคิดขึ้นมาดังที่เราได้กล่าวมาบ้างแล้วในเรื่อง civil และ state society ที่ต่างใช้กลไกในการทำให้ประโยชน์สมยอมพร้อมกันกับการใช้กำลังปราบปราม เริ่มจากแนวคิดทั้งสอง เราจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์สองชนิด และประเภทของสงครามสองประเภท organic analysis คือการวิเคราะห์ถึงการเตรียมการระยะยาวที่มีการปฏิบัติการที่ค่อย ๆ เขาครอบงำการครองความเป็นเจ้าอุดมการ สงครามที่ค่อยเป็นค่อยไปตอนนี้เรียกว่า “สงครามชิงพื้นที่ทางความคิด” (war of position) ส่วน conjunctive analysis เป็นการวิเคราะห์ระยะเวลาที่หลังจากกลุ่มต่าง ๆ ต่อสู้กันเพื่อพิชิตชัยชนะให้เด็ดขาด เช่น ชัยอำนาจรัฐสงครามตอนนี้คือ “สงครามชิงอำนาจ” (war of movement)

กรัมสกีได้ใช้แนวคิดเรื่อง “การครองความเป็นเจ้าในด้านอุดมการ” มาอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างส่วนล่างและส่วนบน เขาขยายความคำว่า “การครองความเป็นเจ้า” (hegemony) ที่เลนินเคยใช้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ของชนชั้นปกครองฝ่ายเดียว เข้ามาสู่อาณาจักรของการวิเคราะห์แบบ organic โดยเสนอว่า “อำนาจของชนชั้นปกครองนั้นไม่ว่าจะทรงพลังเพียงใดก็ตาม แต่ก็ไม่มีวันใช้อำนาจการปราบปรามแต่ตามลำพังนับตั้งแต่ภายใต้สภาวะที่มีเสถียรภาพอย่างยิ่งจนถึงสภาวะที่เกิดวิกฤตการณ์ไปทั่ว หากแต่จะต้องนำเอากลไกครอบงำมาใช้ร่วมประกอบ มากบ้างน้อยบ้างแล้วแต่สถานการณ์ กลไกการครอบงำนี้ทำงานอยู่ตามทุกหน่วยสังคมใน civil society ไม่ว่าจะเป็นสหภาพแรงงาน โรงเรียน วัด ครอบครัวเป็นต้น บรรดาโลกทัศน์ที่ได้รับการจัดระบบจนเป็นหลักการดีเยี่ยมจะถูกนำมาอบรมกล่อมเกลายในชีวิตประจำวันโดยมีตัวแทนสังคมประจำสถาบันย่อย ๆ (เช่น ครู พระ พ่อแม่ นักลัทธิสหภาพ) เป็นผู้ดำเนินการ บทโลกทัศน์นั้นมีลักษณะง่าย ๆ ผิดเพี้ยน ก็จะตกตะกอนมาเป็นหลักการทั่วไปหรือสามัญสำนึกของสามัญชน (เช่น จะเอาอะไรมาทำเทียมกัน คนเรานี้มือยังสั้นยาวไม่เท่ากัน) บทโลก

ทัศน์นั้นมีลักษณะทางวิชาการ ประกอบด้วยศัพท์แสงหรือตัวเลขสถิติจูงใจ ก็จะกลายมาเป็นทฤษฎีทางวิชาการ (เช่น ทฤษฎีลูกมากจะยากจน) ประสิทธิภาพของการครองความเป็นเจ้าในด้านอุดมการนี้สามารถทำสงครามในพื้นที่ที่พื้นใหญ่และรุดลงทำไม่ได้หรือไม่ได้ทำ กล่าวอย่างสรุปคือมันทำให้เกิดการยอมรับ การยินยอม การสมยอม กับการกดขี่ในชีวิตประจำวัน

เลนินเคยเสนอว่าจิตสำนึกแบบ reified ความสัมพันธ์ระหว่างคนเห็นแต่ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของ) อันเป็นแนวคิดที่จำเป็นสำหรับระบบตลาดทำให้เกิดการทำลายอัตวิสัยของชนชั้นคนงาน เพราะไม่สามารถจะมองเห็นสังคมโดยรวมได้ ได้แต่มองเห็นสังคมแตกแยกออกเป็นชิ้นเหมือนการเล่นรูปภาพต่อ (jigsaw) กรัมสกีเสนอเพิ่มเติมว่าบทบาทของการครองความเป็นเจ้าในด้านอุดมการก็ทำหน้าที่ควบคุมดุลยภาพระหว่าง state กับ civil society ในกรณีที่ชนชั้นกระฎุมพีล้มเหลวทางด้านเศรษฐกิจ จนก่อให้เกิดวิกฤตการณ์ของระบบทุนนิยม หากการลงทุนในด้านอารมณ์มาทางอุดมการและจิตสำนึกยังได้ผลดีอยู่ ภายใต้สภาวะดังกล่าว ความสงบเงียบของมวลชนก็ยังคงประดังอยู่ได้ วิกฤตการณ์อันแท้จริงที่จะเกิดอย่างรอบด้านทุกระดับ เมื่อเกิดการขาดทุนทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านการมอมเมาไปพร้อม ๆ กัน (แต่แน่นอนว่าถ้าไม่มีวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ก็ไม่อาจจะเป็นเงื่อนไขให้เกิดความสัมพันธ์สายทางอุดมการได้เหมือนกัน) วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่ไม่เพียงพอ วิกฤตการณ์ทางอุดมการจะเป็นตัวช่วยเติมความสมบูรณ์นั้น แต่วิกฤตการณ์ทางอุดมการก็ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นมาได้เอง ดังที่นักปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงสังคมทุกคนตระหนักดีว่า “การกดขี่เท่านั้นยังไม่เพียงพอในตัวของมันเอง นอกเสียจากว่าบรรดามวลชนจะเกิดความรู้สึกไม่พอใจกับการกดขี่นั้นเท่านั้นแหละปฏิบัติการทั้งหลายจึงจะเริ่มต้นขึ้น”

การวิเคราะห์กลไกต่าง ๆ ทางด้านอุดมการ

(ในหนังสือเล่มนี้ บอกสั้นไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้มากนัก ผู้ที่สนใจเฉพาะเรื่องการวิเคราะห์อุดมการโดยพิสดารจะต้องหาอ่านจากเล่มอื่น ๆ *)

ศาสนา : เป็นความเชื่อผิด ๆ ของนักลัทธิมาร์กซ์ที่คิดว่า การต่อสู้กับระบบทุนนิยมจะทำให้สถาบันศาสนาหายไป กรัมสกีเสนอว่า สถาบันศาสนาเป็นเงื่อนไขที่จะต้องเปลี่ยนแปลงล่วงหน้า (precondition) ก่อนที่การเปลี่ยนแปลงสังคมโดยรวมจะมาถึง และสถาบันศาสนาจำเป็นต้องปลดปล่อยตนเองด้วย

: กรัมสกีขยายทัศนะในการวิเคราะห์ศาสนาให้กว้างขวางออกไปทั้งด้านนามธรรมและรูปธรรม เขาวิเคราะห์คริสต์ศาสนาไปอีตาดีว่า มีองค์ประกอบอย่างน้อย 5 ประการคือ (1) เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่

ที่รักษาสถานภาพเดิม (2) มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ (3) มีสถานภาพอันสูงส่งในสังคม (4) เป็นแหล่งอ้างอิงที่ได้รับความเชื่อถือทางด้านความเชื่อ (5) มีหน้าที่ทางการเมืองโดยตรงหรือทางอ้อม

ครอบครัว : จากทัศนะเรื่องเพศ และครอบครัวของ W.Reich กริมส์สรุปว่าอุดมการต่อเพศและครอบครัวมีไว้เพื่อช่วยคำนวณให้ระบบการผลิตมีประสิทธิภาพ (เช่นคนงานที่มีความสัมพันธ์ทางเพศมากเกินไปในยามค่ำคืน ย่อมผลิตงานในโรงงานในเวลากลางวันอย่างห่วยประสิทธิภาพ ระบบผัวเดียวเมียเดียวจึงถูกนำมาใช้อบรมชนชั้นคนงานอย่างเข้มงวด) ในเวลาเดียวกันก็ฝึกฝนความอบอุ่นของคนงานไปด้วย นี่หมายความว่า ศีลธรรมทางเพศมิได้วางอยู่บนหลักเหตุผลของมนุษยชาติ แต่อยู่บนหลักการสะสมกำไร ดังนั้น ขบวนการต่อสู้ของสตรีที่มีต่อระบบกดขี่ของลัทธิพ่อบ้าน จึงช่วยให้เข้าใจการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการของชนชั้นกระฎุมพีที่มีต่อสังคมโดยรวมได้อย่างดี

ระบบข้าราชการ (bureaucratic system) : เป็นโครงสร้างที่จำเป็นสำหรับการผลิตแบบทุนนิยมที่ต้องการประสิทธิภาพอย่างสูง ความต้องการระบบสั่งงาน การวางแผน การแบ่งงานเฉพาะ เป็นลักษณะสำคัญของระบบนี้ และในเวลาเดียวกัน ก็กลายมาเป็นค่านิยมที่ขอบรรณของกระฎุมพี การทำงานตามมาตรฐานทุกอย่างจะเดินไปเองตามขั้นตอน ช่วยสร้างค่านิยมแบบเหตุผลและกฎเกณฑ์ (rational-legal culture) การเคารพคำสั่งเบื้องบน และความสัมพันธ์แบบไม่เป็นส่วนตัว เป็นต้น กริมส์นำเอาทัศนะของ Max Weber มาผนวกเข้ากับเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้นเพื่อวิเคราะห์ว่า ความต้องการระบบข้าราชการนั้นเกิดขึ้นเมื่อระบบทุนนิยมพัฒนาเปลี่ยนจากขั้นตอนแรก คือการแข่งขัน กระจัดกระจาย มาเป็นขั้นตอนการผูกขาดที่ต้องการระบบจัดองค์กรอย่างดี เขาทำการเปรียบเทียบระบบดังกล่าวกับศาสนาว่า ไม่แตกต่างจากคนสมัยก่อนที่ก้มหัวให้กับศาสนา คนสมัยใหม่ก็ยอมสยบให้กับวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการจัดองค์กร ซึ่งเป็น *superstructure* ของโครงสร้างการจัดแบบกระฎุมพี ทั้งหมดนี้ช่วยดำรงรักษาการกดขี่ทางจิตและการขึ้นต่ออำนาจเบื้องบนของปัจเจกบุคคล ศาสนาสำหรับคนยุคใหม่ก็คือ การบูชาความทันสมัยของเครื่องจักรและการมกมายอยู่กับประสิทธิภาพ ศาสดาดังกล่าวช่วยกล่อมเกล้าให้คนมีโครงสร้างทางจิตที่พร้อมจะทำงานแบบทุนนิยม เช่นเดียวกับที่ศาสนาแบบโองการสวรรค์ทำให้ทาสติดดินยอมทำงานแบบศักดินา

ในการวิเคราะห์ถัดไปทั้งหมดนี้ กริมส์ตั้งข้อสังเกตว่า ชนชั้นปกครองนิยมเน้นหนักที่การครอบงำมากกว่าการใช้กำลังควบคุม

อย่างไรก็ตามยิ่งประเทศพัฒนามาก การลงทุนด้านการครอบงำก็จะสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ส่วนในโลกที่สามนั้นยังจำเป็นต้องใช้การปราบปรามเป็นครั้งคราว เนื่องจากการครอบงำทำได้ไม่สมบูรณ์ จึงเกิดรูวขึ้นเป็นบางโอกาส (เนื่องจากความอึดคัตในชีวิต วัตถุที่เป็นจริงนั่นเอง)

การสร้างอุดมการต่อต้านอุดมการหลัก (dominant ideology)

กรัมสซ์ไม่ได้ปฏิเสธหลักการว่าวิธีการผลิต (ที่เน้นหนักด้านการวิเคราะห์ทางเศรษฐกิจ) เป็นตัวกำหนดทิศทางของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในช่วงวิวัฒนาการระยะยาวที่มีความมั่นคงและเสถียรภาพ แต่เขาเสนอว่าในการวิเคราะห์ช่วงที่กระแสมืองสูง จะต้องมีการวิเคราะห์ conjunctural social transformation ในระยะนั้นเป็นพิเศษเฉพาะ เพราะในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเราจะไปมองว่า โครงสร้างส่วนบนเป็นภาพสะท้อนของเศรษฐกิจอย่างง่าย เช่นระยะยาวช่วงแรกไม่ได้

คำถามสำหรับนักเปลี่ยนแปลงสังคมก็คือ จะทำอะไรให้อุดมการครอบงำอันเดิมล้มสลาย คำตอบง่าย ๆ แต่ปฏิบัติได้ยากก็คือต้องมีอุดมการต่อต้าน (counter ideology) มาหักสลายสายสัมพันธ์ระหว่างมวลชนกับอุดมการเดิม และต่อเมื่ออิทธิพลของอุดมการเก่าล้มสลายแล้วเท่านั้น โอกาสและเงื่อนไขที่อุดมการใหม่จะขยายตัวและคิดตรึงอยู่ในสำนักของมวลชนจึงจะเป็นไปได้ ดังนั้นกรัมสซ์จึงเสนอยุทธศาสตร์ในชั้น organic analysis ว่าสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในช่วงนี้ต้องมีการเตรียมด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรม การจัดองค์กร เอกภาพทางอุดมการให้แก่มวลชน ผลงานที่ค่อย ๆ สะสม สงครามที่ค่อย ๆ รุกไปทีละทีป จะผลิตดอกออกผลเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ดี หากขาดการทำสงครามชิงพื้นที่ทางความคิดแล้วต่อไปมีวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจมาเอื้ออำนวยอยู่เบื้องหน้า การเปลี่ยนแปลงมักจะไม่เกิดขึ้นดังเช่นที่ประวัติศาสตร์มาร์กซิสต์เคยล้มเหลวมาแล้วในยุโรป ในขณะที่มาร์กซิสต์คนอื่น ๆ วิเคราะห์ความล้มเหลวในครั้งกระนั้นว่า เกิดขึ้นเนื่องจากการนำไปใช้ จัดตั้งไม่ได้ กรัมสซ์กลับเสนอว่าเกิดเนื่องมาจากภาวะอึดวิสัยของชนชั้นกรรมาชีพเอง เนื่องจากการตกอยู่ในภายใต้การกล่อมเกล้าของอุดมการกระฎุมพีอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน สิ่งนี้มีผลถึงการหล่อหลอมระบบโครงสร้างทางจิตของมวลชน และเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวยเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน อุดมการใหม่ไม่สามารถก่อตัวได้ทันการณ์ เพราะขาดการเตรียมปูพื้นฐานมาจากประวัติศาสตร์อย่างพอเพียง

สำหรับเนื้อหาของอุดมการใหม่นี้จะต้องเป็น “วัฒนธรรมผสมผสาน” (integrated culture) เริ่มต้นขึ้นพื้นฐานที่สุด ตั้งแต่

เริ่มสงสัย ระแวง เกี่ยวกับทฤษฎี ค่านิยม และคุณค่าที่มีอยู่เดิม พร้อม ๆ กับการลุกฮือทางความคิด การลุกฮือทางด้านการกระทำซึ่งมีรูปแบบและเนื้อหาที่สอดคล้องกับสถานการณ์เฉพาะ ๆ ก็จะต้องมีการดำเนินการ เฉพาะเมื่อชนชั้นปกครองจำเป็นต้องจัดเอาไม้ตายคือการปราบปรามมาใช้แล้วเท่านั้น จะเป็นมาครว่า การครอบงำทางอุดมการเป็นสิ่งที่เป็นไปได้แล้ว ภาวะสงบสุข (ท่ามกลางความทุกข์ยากอย่างแสนสาหัสของมวลชน) นั้นเป็นเรื่องเป็นไปได้ต่อเมื่อการครอบงำทำงานได้ผลเท่านั้น

ปัจจัยที่ลืมไม่ได้ในส่วนที่เกี่ยวกับอุดมการก็คือเรื่องวัฒนธรรม กรัมสซ์ย้ำอย่างหนักแน่นว่า “คนเราจะมีจิตสำนึกและกลายเป็นสัตว์การเมืองตามรูปแบบของวัฒนธรรมของตน และสิ่งนี้จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบของขบวนการปฏิวัติ บรรดาความเชื่อ ศักดิ์สิทธิ์ล้วนแต่เป็น “วัตถุดิบ” (material) ที่ล้วน “เป็นจริง” ที่สามารถแปรเป็นพลังบันดาลใจให้ประชาชนลงมือทำกิจการหนึ่ง ๆ ประวัติศาสตร์พิสูจน์แล้วว่า myth เป็นพลังขับเคลื่อนขององค์กรมวลชน” กรัมสซ์ได้ยกตัวอย่างรูปธรรมเปรียบเทียบระหว่างสหรัฐอเมริกา รัสเซีย และอิตาลี ว่าต้นกำเนิดของการก่อตัวทางสังคม ขั้นตอนของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ล้วนมีความแตกต่างและยังมีผลกำหนดตัวขบวนการเปลี่ยนแปลงด้วย

สุดท้าย กรัมสซ์ได้ยกอุทาหรณ์ข้อเตือนใจจากความล้มเหลวของการปฏิวัติในศตวรรษที่ 19 ว่า เนื่องจากบรรดากลุ่มปัญญาชนศิลปิน นักการเมือง ที่มีความคิดก้าวหน้าได้จำกัดตัวเองอยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ พวกเดียวกันเอง โดยปล่อยให้มวลชนต่อสู้เคลื่อนไหวไปตามยถากรรม เมื่อเทียบกับภาพที่แตกต่างกันของปฏิวัติฝรั่งเศสที่อุดมการ “ประชาชาติ-ประชาชน” ได้ผูกมัดมวลชนขนาดไพศาลให้เข้าร่วมดำเนินการ ภาพสองภาพนี้ให้ข้อสรุปแก่คนรุ่นหลังว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นกระบวนการ (process) มิใช่เหตุการณ์ (event) ซึ่งต้องการองค์ประกอบอย่างน้อย 4 ประการคือ สถานการณ์ที่เอื้ออำนวย บทบาทของอุดมการใหม่ ปฏิกริยาของมวลชนที่มีต่อสถานการณ์และภาพของสังคมใหม่หลังจากการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบเหล่านี้จะต้องมีปัญญาชนเป็นผู้ดำเนินการให้การศึกษาทางการเมืองในความหมายที่แท้จริง คือการศึกษาท่ามกลาง praxis เพื่อขจัด mythe อันเดิมและกระจายอุดมการต่อต้านอันใหม่ ซึ่งต้องพึงระวังอีกว่า ลำพังการโฆษณาชวนเชื่อนั้นจะไม่ให้ผลสำเร็จที่จริงนัก

บทที่ 3

จิตสำนึกของมวลชนและการต่อสู้ทางชนชั้น

ประวัติศาสตร์ได้เคยแสดงละครมาแล้วในยุโรป

ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ข้างต้นว่า หลังจากมรดกกรรมของมาร์กซ์ ลัทธิมาร์กซ์ก็สูญเสียลักษณะทางอัตวิสัย คือทฤษฎีจิตวิทยาสังคมของการปฏิวัติ อำนาจในการเคลื่อนไหวมวลชน ทฤษฎีจิตวิทยาที่มีอยู่ก็มีลักษณะกลไก เนื่องจากอธิบายว่ามนุษย์เป็นภาพสะท้อนของพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้น ลัทธิมาร์กซ์ในขณะนั้นถือคนว่าเป็นด้านเหตุผล-ความเข้าใจของประวัติศาสตร์ (rational-cognitive) จึงมีทัศนะที่ดูถูกดูแคลน ปัจจัยด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมที่ไร้เหตุผล (irrational) ดังนั้นเมื่อสถานการณ์ปฏิวัติสูงของมวลชนดูพร้อมที่จะต่อต้านระบบทุนนิยม แต่ฝ่ายซ้ายที่ไม่เข้าใจจิตวิทยา มวลชน พูดภาษาเป็นนามธรรมอันเป็นคนละภาษากับมวลชน และไม่มีอารมณ์และจินตภาพร่วมกับมวลชน จึงสูญเสียการนำไปกับขบวนการฟาสซิสต์ที่ฝ่ายกระฎุมพีเตรียมงานปูพื้นฐานทางอุดมการณ์อย่างแข็งขันมาตั้งแต่ปี 1920 จนกระทั่งอุดมการณ์นั้นหยั่งรากลึกลงไปจับจิตจับใจมวลชน และเมื่อมวลชนต้องการเคลื่อนไหวสู่ระดับปฏิบัติการทันที งานเตรียมของฝ่ายฟาสซิสต์ก็ผลิดอกออกผลควบคู่ไปกับความว่างเปล่าไร้การเตรียมของฝ่ายซ้าย

สถานการณ์ในอิตาลีไม่แตกต่างจากที่อื่น ๆ มากนัก อันที่จริงอิทธิพลทางความคิดจาก K.Korsch, G. Lukacs และ W. Reich ได้ช่วยให้กรรมวิธีเห็นถึงความไร้พลังของลัทธิมาร์กซ์รุ่นในการที่ไม่อาจจะเจาะทะลุการครองความเป็นเจ้าทางอุดมการณ์ของกระฎุมพีได้ เขาจึงเริ่มเสนอให้พิจารณาเรื่อง “อัตวิสัย” และ “วัฒนธรรม” เข้ามาร่วมในอาณาจักรทางการเมือง แต่กระแสนิยมคิดของเขาไม่ได้เป็นกระแสหลักภายในพรรค ดังนั้นในปี 1918-20 ต่อหน้าวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น พ.ศ.๒๔๖๑ กำลังเป็นอัมพาตอยู่ด้วยการยึดถือลัทธิเป้าหมายเศรษฐกิจในระยะสั้น ลัทธิรอคอยโชคชะตา และความสูงส่งของสถานการณ์เป็นหลักโดยมิได้มีการเคลื่อนไหวใด ๆ บรรดาผู้นำพรรคแม้ว่าแต่สนใจ “แนวทางที่ถูกต้อง” (correct-line) โดยคาดการณ์ว่าหากหาไม่พบ ชนชั้นกรรมาชีพก็จะมาตามการขึ้นเอง โดยไม่ได้สนใจระดับความรู้สึกของมวลชน กิจกรรมของผู้นำพรรคและปัญหาเฉพาะหน้าของมวลชนดังกล่าวทำให้เกิดช่องว่างระหว่างสองฝ่ายขยายตัวมากขึ้น พ.ศ.๒๔๖๑ ได้แต่ยืนทอดมองดูรัฐกระฎุมพีแก้ไขวิกฤตการณ์ ขณะที่กระแสแตกแยกภายในพรรคซึ่งกลายเป็นการหนุนช่วยโดยทางอ้อมให้การกู้สถานการณ์ของทุนนิยม ตัวอย่างรูปธรรมที่ทะเลาะกันในพรรค คือทัศนะต่อลัทธิอนาคต (Futurism) ซึ่งโดยเนื้อหาแล้วเป็นอุดมการณ์ที่ต่อต้าน

กระฎุมพีอยู่ในระดับหนึ่ง แต่ที่สำคัญก็คือลัทธินี้เป็นวัฒนธรรมที่รับรู้กันอย่างกว้างขวางในหมู่กรรมกร ส่วนนักลัทธิมาร์กซ์ในพรรคคิดว่าจะไม่ควรวางใจกับลัทธินี้เนื่องจากขาดเนื้อหาแบบสังคมนิยม

ข้อเสนอใหม่เกี่ยวกับปัญหาจิตสำนึก

ในช่วงที่ถูกจับกุมและได้มีโอกาสได้รื้อเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผ่านมาอย่างรอบคอบนั้น กรรมวิธีก็ยังเพิ่มความสนใจมากยิ่งขึ้นในเรื่อง “การเมืองในชีวิตประจำวันของประชาชน” อันได้แก่บรรดาทัศนคติ ความเชื่อ และ myth เขาคิดว่าพลังเหล่านี้แหละที่เป็นพลังรูปธรรมของการเมืองที่สะสมอยู่ในโครงสร้างสังคม และสามารถยกระดับเป็นตัวสื่อ (medium) ที่จะเปลี่ยนจิตสำนึกของมวลชนให้มาถึงขั้นความต้องการปฏิวัติ ความคิดดังกล่าวมีบางส่วนสอดคล้องกับข้อเสนอของ R. Luxemburg แต่ก็มีแตกต่างกันอย่างเด่นชัด

R. Luxemburg มีความเชื่อใน spontaneity ของชนชั้นคนงาน เพราะคิดว่าคนงานรุ่นใหม่ก็คือกลุ่มคนที่เกิดมาเผชิญหน้าทางประวัติศาสตร์กับระบบทุนนิยม กลุ่มนี้มีเหตุผลและสามารถปลดปล่อยตนเองได้ ข้อบกพร่องของแนวคิดนี้อยู่ตรงที่สรีรภาพอย่างไม่มีขอบเขตในชนชั้นกรรมาชีพ และมีความเชื่อว่าพัฒนาการของชนชั้นคนงานจะมีความสัมพันธ์เชิงเส้นตรง (unilinear) กับกาลเวลาที่ผ่านไป การวางยุทธศาสตร์จึงเน้นหนักอยู่กับการทำวีกฤตการณ์ของระบบทุนนิยม ทำให้ขาดการสำรวจบทบาทของสภาพคนงานไป

G. Lukacs เป็นนักทฤษฎีอีกคนหนึ่งที่มีความเชื่อคล้ายคลึงกับ Luxemburg แต่ให้คำอธิบายทางปรัชญาได้ลึกซึ้งกว่า และมีความไว้วางใจใน spontaneity ของชนชั้นคนงานน้อยกว่า เขากล่าวว่าสังคมนิยมไม่ใช่ทฤษฎีที่เกิดจากการอธิบายของปัญญาชน หากแต่เกิดจากการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของชนชั้นคนงานที่ตั้งคำถามอยู่เสมอเกี่ยวกับระบบเหตุผลของทุนนิยมนั้นก็หมายความว่า Lukacs-ปฏิเสธทฤษฎีบริสุทธิ์ที่อยู่เหนือพัฒนาการของการต่อสู้ทางชนชั้นและไม่เชื่อทฤษฎีวิทยาศาสตร์สังคมใด ๆ ที่เป็นอิสระจากจิตสำนึกของมนุษย์ เขาคิดว่าด้วยการผ่านกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ชนชั้นกรรมาชีพจะมีจิตสำนึกที่ถูกต้อง

การวิเคราะห์ของนักทฤษฎีทั้งสองมีจุดอ่อนตรงที่มองแต่ด้านบวกของชนชั้นกรรมาชีพ และละเลยด้านลบอันเกิดมาจากการครอบงำของอุดมการณ์กระฎุมพี ดังนั้นในขณะที่กรรมวิธีเลือกนำเอาแนวคิดของทั้งสองในด้านที่ต่อต้านลัทธิมาร์กซ์กลไกมาใช้ ก็ได้ระวังหลุมพรางของ spontaneism ด้วยการนำเอาแนวคิดบางส่วนของเลนินใน What is to be done มาใช้ประกอบด้วย ดังที่เลนินกล่าวว่าเนื่องจากชนชั้นกรรมาชีพต้องตกอยู่ภายใต้กระบวนการผลิตซ้ำของค่านิยมและสภาพชีวิตปัจจุบัน ทำให้พัฒนาจิตสำนึกที่จะยอมจำนนมากกว่าที่จะปฏิเสธการสร้างสรรค์สังคมใหม่จึงเริ่มจากชีวิตประจำวัน

ของงานไม่ได้ หากจะต้องไป “ให้ไกลนอกเหนือ” กว่ากัน ถึงแม้งานจะมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตของคน แต่แน่นอนก็ได้หมายความว่าพวกเขามีความต้องการที่จะปฏิบัติสังคมเสมอไป เถนินเสนอว่าในการ “ไปให้ไกลนอกเหนือ” กว่านั้น จะต้องมี *พลังจากภายนอก* ซึ่งเป็นกลุ่มปัญญาชนที่อยู่นอกเขตสังคมนิยม

ความคิดของกริมซียืนอยู่กลางระหว่างปีกทั้งสอง และโอนเอียงมาทางเลนินมากขึ้นกลุ่มกรรมกรที่เมืองตูรินถูกทำลาย เขาเสนอข้อสรุปต่อแนวคิด spontaneism ว่าจิตสำนึกเบื้องต้นของมวลชนเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่จะต้องถูกนำมาเปลี่ยนแปลงต่อไปในภายหลัง และเราต้องยกเลิกความคิดไร้เดียงสาต่อมวลชนเสีย เพราะในมวลชนนั้นเราจะพบได้ทุกอย่าง ตั้งแต่แนวคิดปฏิรูป คอมมิวนิสต์ ไปจนกระทั่งถึงฟาสซิสต์ อันเนื่องมาจากอิทธิพลทุก ๆ อย่างในสังคม ทำให้ใน “กลุ่มมวลชน” เองประกอบด้วยหลายปีกฝ่าย หลายเจตน์เจานักและจิตสำนึกของมวลชนนี้บางส่วนอาจจะหยุดกั๊กที่ บางส่วนหมุนไปในทางปฏิริยามากขึ้นในขณะที่บางส่วนหันมาหาความก้าวหน้า แล้วแต่อิทธิพลของสังคมภายนอก ลัทธิมาร์กซ์ซึ่งเป็นพลังสังคมภายนอกหนึ่งจำเป็นต้องให้ความสนใจต่อจิตสำนึกเดิมของมวลชนนี้ ทั้งในแง่ที่จะทำความรู้จักให้องค์และทั้งในแง่ที่มุ่งมันจะเปลี่ยนแปลงสำนึกที่จะต้องเข้าแทนที่สำนึกที่สามัญ กลุ่มนักลัทธิมาร์กซ์จะต้องเสนอตัวเข้าแข่งขันกับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมด้วยการเสนอภาพสังคมใหม่เป็นแนวทางเลือกทางหนึ่งท่ามกลางทางเลือกอื่นอื่น ๆ

จิตสำนึกกับรากฐานทางประวัติศาสตร์

สำหรับข้อสรุปต่อลัทธิเลนินนั้น กริมซีให้ข้อสรุปใหม่อย่างชัดเจนว่า “เป็นการผิดพลาดมาก หากจะสร้างโครงสร้างการเมืองอันใหม่ขึ้นมาโดยปราศจากรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประชาชน” (วัฒนธรรมในกลุ่มประชาชน เช่น กลุ่มลงแขก สภาคนงาน กลุ่มเพื่อนบ้าน เป็นต้น) ถึงแม้กลุ่มเหล่านี้จะไม่มีลักษณะเนื้อหาแบบสังคมนิยม แต่ก็สามารถพัฒนายกระดับขึ้นมาได้ หากเราสร้างกลุ่มการเมืองใหม่ขึ้นมาตลอด ๆ อย่างตัดขาดจากชีวิตประจำวันของชาวบ้าน การต่อสู้แต่ดั้งเดิมของประชาชนก็จะพลอยสูญสลายไปด้วย

กริมซีไม่เห็นด้วยกับกลุ่มมาร์กซิสต์ที่มองว่ารูปแบบการปกครองการเมืองของคนมีฐานะเหนือกว่า และมีทัศนะที่ดูแคลนรูปแบบการกบฏร เจลแบบดั้งเดิม รูปแบบ populism โจรสังคม (social bandit) การลุกฮือในเมือง ขบวนการยิบูญ เป็นต้น เขาเสนอว่ากิจกรรมในชีวิตจริงเป็นตัวกำหนดสภาพจิตสำนึกในขั้นตอนของประวัติศาสตร์ยุคหนึ่ง ๆ ลักษณะที่ยังเยาว์วัยของการต่อสู้เหล่านี้ย่อมต้องมีความคลุมเครือ ไม่แจ่มชัด ชัดแจ้ง และสับสนในตัวเองอยู่เป็นธรรมดา ตัวเขาเองมีความสนใจว่า ลัทธิมาร์กซ์จะลงไปในสมถกมกลืน

เข้าเป็นเนื้อเดียวกับหน่ออ่อนของการต่อสู้ของประชาชนได้อย่างไร เพราะเขามั่นใจว่ามีแต่จะต้องอาศัยความโกรธ ความหมัดหวัง และความแปลกแยกของมวลชนเท่านั้น งานทำลายอุดมการณ์การกระทำจึงจะเป็นไปได้จริงจัง

ฉะนั้นภารกิจของกลุ่มนักลัทธิมาร์กซ์จึงต้องเรียนรู้ที่จะวิเคราะห์และปรับเปลี่ยนสามัญสำนึกในการต่อสู้ของประชาชนโดยใช้กรอบทฤษฎีที่ตนมีอยู่ ลัทธิมาร์กซ์จะต้องไม่ถูกนำไปเสนอตัวในฐานะคู่แข่งขั้นที่เหนือกว่าของการต่อสู้ทั่วไปของประชาชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพราะภารกิจทางประวัติศาสตร์ของทฤษฎีที่เป็นระบบระเบียบ ผ่านการกลั่นกรองเพื่อพิจารณาอย่างสูง เช่น ลัทธิมาร์กซ์คือการลงไปยังระดับทางการเมือง และประสานแนวคิดที่แตกแยกไม่เป็นระบบของสามัญสำนึกเหล่านั้น แทนที่จะทำการกวาดล้างสามัญสำนึกเก่าและสอดใส่ทฤษฎีอันใหม่ของตนลงไป ซึ่งก็จะกลายเป็น “สังแปดแยก” ขึ้นใหม่ของประชาชน

ในทางปฏิบัติ กริมซีเห็นว่าต้องให้ความสนใจกับประเพณีงานเขียน ละคร นิทานพื้นบ้าน ที่มีลักษณะต่อต้านระบบของชาวบ้าน (แม้ว่าจะไม่เป็นวิทยาศาสตร์และไม่เป็นสังคมนิยมก็ตาม) เพราะสังคมนิยมต้องสร้างขึ้นบนเนื้อหาดินของวัฒนธรรมเดิม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการปฏิวัติ และต้องสร้างบนหน่ออ่อนของวัฒนธรรมที่จราลประทุงมาแต่โบราณ ตัวเขาเองก็ได้พยายามสร้างแบบจำลองดังกล่าวขึ้นในกลุ่มกรรมกรเมืองตูริน เมื่อปี 1919-21

กริมซีได้ขยายคำจำกัดความของคำว่า “ปัญญาชน” ว่าในความหมายที่กว้างที่สุดแล้ว ปัญญาชนไม่ได้หมายความว่าถึงกลุ่มคน แต่หมายถึงการทำหน้าที่ทางสังคมเกี่ยวกับด้านแนวคิดไม่ว่าจะเป็นตำรวจรักษาหรือเพื่อทำลายสังคมเดิมก็ตาม หากพิจารณาความหมายในวงการนี้ มนุษย์ทุกคน นอกจากจะมีงานอาชีพแล้ว ก็ยังมีกิจกรรมทางปัญญา เช่น ศิลปะ ปรัชญา ที่เป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคมและชีวิตที่มีส่วนในการสร้างทักษะต่อโลก

แต่หากกล่าวในความหมายแคบ ปัญญาชนก็หมายถึงบุคคลกลุ่มหนึ่งในสังคม เนื่องจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ยังไม่เปิดโอกาสให้คนทุกคนทำหน้าที่เป็นปัญญาชนของสังคมได้ ในแง่ของการต่อสู้เปลี่ยนแปลงสังคม กิจกรรมทางปัญญาจัดเป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ทางการเมือง ดังที่เราได้กล่าวมาแล้วว่า ลัทธิมาร์กซ์มีปัญหาที่ต้องผ่าน 2 ประการคือ ประการแรก ในขณะที่อิทธิพลของอุดมการณ์อย่างสูงในสังคม จะทำอะไรจึงจะสามารถผนวกลัทธิมาร์กซ์เข้าไปในชีวิตประจำวันและประการที่สอง ในกรณีที่มีมวลชนได้เกาะกุมจิตสำนึกปฏิวัติไว้แล้ว ทำอย่างไรจึงจะดำรงรักษาจิตสำนึกนั้นเอาไว้ ท่ามกลางสังคมกรรมกรที่เครื่องมือกลไกเกือบจะทุกชิ้นล้วนตอบสนองการครองความเป็นเจ้าของอุดมการณ์การกระทำที่ทั้งสิ้น

ต่อปัญหาดังกล่าว เลนินได้เสนอองค์การที่มีการรวมศูนย์อย่างสูง (พรรค) G. Sorel (นักอนาธิปไตยชาวฝรั่งเศส) เสนอให้ใช้

myth เดิมของมวลชนมากระตุ้นความรู้สึกทางด้านอุดมการ ขณะที่ Luxamburg เสนอให้ใช้พลังของมวลชนเอง ส่วนกรีมส์เสนอให้รวมข้อเสนอทุกอย่างนี้โดยมีปัญญาชนจัดตั้ง (organic intellectual) เป็นผู้ดำเนินการ ข้อเสนอเฉพาะที่กรีมส์ใช้เรียกปัญญาชนประเภทนี้เพื่อเสนอให้เห็นถึงความแตกต่างจากปัญญาชนทั่วไปก็คือปัญญาชนจัดตั้งไม่เพียงแต่จะทำหน้าที่ของกิจกรรมทางปัญญาเท่านั้น แต่จะต้องทำหน้าที่ *ชนั* ทั่วทั้งเป็น *ตัวแทน* ของลักษณะสำคัญของชีวิตประจำวันของมวลชน หน้าที่ใหม่ ๆ ของปัญญาชนกลุ่มนี้ในการต่อสู้ทางอุดมการคือ (1) ตั้งคำถามรวมทั้งเสนอวิธีคิดใหม่ ๆ วิธมองปัญหาแบบใหม่ต่อสภาพความเป็นจริง (2) โจมตีความรู้ดั้งเดิมที่เคยยอมรับกัน (3) จัดหาทฤษฎีที่สามารถปลุกเร้าความตื่นตัวด้านใจของมวลชน

เนื่องจากอิทธิพลของการแบ่งแยกแรงงานกายและแรงงานสมองออกจากกันทำให้ปัญญาชนแบบใหม่นี้ก็อาจจะดกหลุมพรางอันเดิม คือกลับไปทำหน้าที่แบบปัญญาชนเดิมอันได้แก่การเกาะกลุ่มความคิดของตนอยู่ในวงแคบ ๆ ทำให้อาณาวิสัยของปัญญาชนสูงเกินกว่ามวลชนจะเข้าถึง แม้แต่กลุ่มนักลัทธิมาร์กซ์บางกลุ่มก็ยังดกหลุมอันนี้มาแล้ว โดยเฉพาะสำหรับปัญญาชนจัดตั้งที่เป็นตัวแทนของอุดมการใหม่ ข้อพึงตระหนักก็คือ ความคิดใหม่นั้นไม่ใช่ถูกนำไป “เพียงเดิมนะ” เท่านั้น หากแต่ต้องผสมผสานเข้าไปในวัฒนธรรมการใช้ชีวิต ภาษา ประเพณี ของมวลชนด้วย ฉะนั้นเพื่อป้องกันการดกหลุมพรางนี้ ปัญญาชนจัดตั้งจำเป็นต้องผสมผสานกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ใช้ชีวิตแบบเดียวกับมวลชน เพื่อทำการประสานกันนิยมใหม่ให้เข้ากับภาษาและสัญลักษณ์ของชาวบ้านข้อเสนอดังกล่าวของกรีมส์ คือการเชื่อมรอยต่อระหว่างอาณาจักรของปัญญาชนกับจิตสำนึกของมวลชนนั่นเอง

ความแตกต่างอีกประการหนึ่งระหว่างปัญญาชนกับมวลชนคือองค์ประกอบด้านเหตุผลความเข้าใจกับด้านอารมณ์ความรู้สึก ดังที่กรีมส์ได้กล่าวสรุปว่า

“มวลชนนั้นมันจะมี ‘*ความรู้สึก*’ ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หากแต่เขา*ไม่รู้*จัก หรือ *ไม่เข้าใจ*มัน ปัญญาชนนั้นส่วนมากมักจะ ‘*รู้จักอย่างดี*’ อาจจะ ‘*เข้าใจหรือไม่เข้าใจบ้าง*’ แล้วแต่ แต่มันก็จะ ‘*ไม่ค่อยมีความรู้สึก*’ ต่อสิ่งนั้น นี่เป็นความแตกต่างที่ดำรงอยู่

ปัญหาเกิดขึ้น เมื่อปัญญาชนมีความเชื่อว่า คนเราอาจจะรู้สึกอะไรได้โดย *ไม่ต้องเข้าใจ* และ*ไม่จำเป็น*เลยที่จะต้องมีความ*รู้สึก* ต่อสิ่งนั้น หมายความว่าปัญญาชนสามารถลงมือกระทำการใด ๆ ก็ได้โดยไม่ต้องอิงข้างขอบกับความรู้สึกนึกคิดของมวลชน

ข้าพเจ้าขอกล่าวว่า *ไม่มีใครสามารถดำเนินงานการเมืองและประวัติศาสตร์ได้ โดยมองข้ามปัจจัยด้านอารมณ์ความรู้สึกของมวลชน*

ความคิดใหม่เกี่ยวกับแนวร่วม

ที่มาของความคิดแนวร่วมเกิดจากทัศนะพื้นฐานของกรีมส์ที่มีต่อการปฏิวัติว่า การเปลี่ยนแปลงสังคมนั้นต้องดำเนินการโดยมวลชนที่มีการแสดงออกอย่างมีจิตสำนึกด้วยตนเองในทางปฏิบัติ ต้องเริ่มตั้งแต่การเปิดโอกาสให้มวลชนมีส่วนร่วมอย่างประชาธิปไตยในทุกด้าน ทั้งชีวิตทางสังคมและการเมือง โดยเราไม่อาจจะมอบหมายความวางใจทั้งหมดไว้ที่กลุ่มผู้นำเพียงไม่กี่คนในพรรค ดังนั้นความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับแนวร่วมจึงก่อตัวเป็นนโยบายที่การขึ้นและทฤษฎีต้องสัมพันธ์กับกิจกรรมของมวลชนและต้องกระทำผ่านองค์กรมวลชน (เช่น สภาคนงาน)

วิธีการสร้างแนวร่วมมีหลายแบบ ดังที่กรีมส์อธิบายถึงความล้มเหลวของพรรคคอมมิวนิสต์อิตาลี (พ.ค.อ.) ในการรักษาเอกลักษณ์ของการปฏิวัติในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อนำเอาข้อเสนอของเขามาใช้อ้างนโยบายว่า “จำเป็นต้องสร้างแนวร่วม” เนื่องจาก พ.ค.อ. เลือกสร้างแนวร่วมในรัฐสภา สภาพภาพแรงงาน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น (ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นองค์กรของกรรมกร) แทนที่จะเลือกสร้าง *ทางเลือกกับประชาชน* ปัญหาพื้นฐานถึงอยู่ที่ที่จะสร้างแนวร่วมกับใคร และจะสร้างได้อย่างไร?

เราจำเป็นต้องเข้าใจสมมติฐานเบื้องต้นของกรีมส์เสียก่อน เราจึงจะเข้าใจวิธีคิดเกี่ยวกับเรื่องแนวร่วมของเขา กรีมส์คิดว่า การต่อสู้ทางการเมืองนั้น จะไปเลือกมองแต่ความขัดแย้งทางชนชั้นระหว่างนายทุนกับกรรมกรล้วน ๆ ไม่ได้ แต่ต้องพยายามทำความเข้าใจว่าเมื่อเกิดประเด็นหนึ่ง ๆ ขึ้นมาในสังคม มีกระบวนการและสื่อตัวกลาง (mediate) อะไรบ้างที่ทำให้คนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมมีปฏิกิริยาระดับต่าง ๆ กันต่อประเด็นนั้น โดยต้องตระหนักว่าอิทธิพลทางอุดมการไม่จำเป็นจะต้องตอบสนองผลประโยชน์ทางวัตถุในทุกกรณีไป นอกจากนั้นเขายังขยายแนวความคิดเดิมว่า เขา*ไม่เชื่อ*ว่าในคนแต่ละกลุ่มแต่ละชนชั้น เช่นชนชั้นกรรมกรชีพ จะมีจิตสำนึกอยู่รูปแบบเดียวครอบงำอยู่ ในแต่ละชนชั้นจะมีปัจจัยสื่อกลาง (mediating factor) จำนวนมากมาย และแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ

แนวคิดในเรื่องการจัดตั้งแนวร่วมประชาชนในความหมายที่แท้จริงซึ่งแตกต่างจากแนวร่วมที่ พ.ค.อ. เคยใช้ คือการที่มีกลุ่มพื้นฐานไม่จำเป็นจะเป็นกลุ่มกรรมกร ชาวนาหรือนายทุนน้อย ที่มีการจัดตั้งในรูปแบบของคณะกรรมการต่าง ๆ ที่มีขอบเขตกว้างขวาง และมีองค์กรกลางที่พยายามประสานกลุ่มพลังต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือโครงสร้างพรรคการเมืองแบบรัฐสภาและสภาพภาพแรงงาน (ในกรณีนี้ทั้งสององค์กรเป็นเครื่องมือของระบบทุนนิยม) เพื่อให้กลุ่มเหล่านี้ได้ผนึกกำลังรวมตัวกันเป็น bloc ประเภทต่าง ๆ เช่น bloc ร่วมทางอุดมการ bloc ร่วมทางการเมือง bloc ทางประวัติศาสตร์ คำว่า “bloc” ในที่นี้มีความหมายมากกว่าคำว่า “พันธมิตร” (alliance)-

ซึ่งเป็นการร่วมมือกันแบบง่าย ๆ เท่านั้น bloc หมายถึงการหล่อหลอมพลังของแต่ละฝ่ายเข้าด้วยกันอย่างแน่นแฟ้นในช่วงหนึ่ง ๆ ของประวัติศาสตร์ การเลือกกลุ่มต่าง ๆ มาร่วมใน bloc นั้น เรามิได้ดูแต่ป้ายชื่อของกลุ่มนั้น ๆ แต่ต้องดูจากการแสดงออกของพฤติกรรมทางการเมือง เทคนิคในการสร้าง เราก็จะสร้าง bloc ได้อย่างเข้มแข็ง คุ้มกันได้อย่างเช่น national bloc, urban bloc ที่ประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคมที่เข้ามารวมกันเป็นขบวนการที่มีเอกภาพภายใต้อุดมการณ์เดียวกัน แนวคิดนี้ได้ก้าวเลยข้อกำหนดทางด้านชนชั้นออกไป โดยอาศัยพลังทางจิตและอารมณ์ในช่วงประวัติศาสตร์ยุคหนึ่งในการจัดตั้งกลุ่มคน ดังนั้น อาจจะมีกลุ่มชาตินิยม กลุ่มเอกลักษณ์ของชนกลุ่มน้อย กลุ่มอุดมการณ์मानद्धतของมวลชน (ซึ่งมาจากหลาย ๆ ชนชั้น) เป็นต้น

ในกรณีของอิตาลีซึ่งมีสภาพสังคมและประวัติศาสตร์เฉพาะตัว คุ้มกันเสนอให้ใช้อุดมการณ์ “ประชาธิปไตย-ประชาชน” เพื่อสร้าง bloc อันกว้างขวางที่สุด แนวร่วมดังกล่าวนั้นนอกจากจะสามารถต่อสู้กับเผด็จการของฝ่ายขวาแล้ว กลุ่มประชาชนพื้นฐานเหล่านี้ยังสามารถถ่วงดุลย์และแก้ไขแนวโน้มปฏิรูปของสหภาพแรงงาน และลักษณะ bureaucracy ของพรรคการเมืองได้อีกด้วย

บทสรุป

คุ้มกันเป็นผู้หยิบยกเอาทัศนะที่ว่า “เรื่องจิตสำนึกเป็นสิ่งที่ต้องกระตุ้นให้เกิดขึ้นมา มิใช่สิ่งที่มีอยู่แล้วในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง และเป็นบทบาททางอัตวิสัยที่จะขาดเสียมิได้ในการปฏิวัติ” เขาคัดค้านพวก spontaneism ว่า ชนชั้นกรรมมาชีพโดยลำพังตนเองไม่สามารถจะสร้างอุดมการณ์ที่เป็นสากลและเคลื่อนไหวโกลนล้มสังคมเดิม ดังเช่นที่กระแสป็อบใช้วิธีนี้ประสบความสำเร็จมาแล้วในการโค่นล้มศักดินา แต่กรรมมาชีพต้องการการทำงานร่วมกัน “กลุ่มที่มาจากภายนอก” (หมายถึงถึงปัญญาชนของพรรค) ในทำนองเดียวกันเขาคิดกันแนวคิดของเลนินว่าในขณะที่พรรค-กลุ่มปัญญาชนเป็นตัว catalyst ในเบื้องต้น แต่ท้ายสุดมวลชนจะเป็นผู้แบกรับภาระกิจในการสร้างรัฐสังคมนิยม แม้ว่าทฤษฎี-ปัญญาชน-พรรค เป็นสิ่งจำเป็น แต่ก็ต้องไม่อยู่เหนือมวลชน และต้องไม่อยู่เพียงแต่ภายใน 3 ปังจัยแคบ ๆ นี้ สังคมใหม่จะต้องขยายขอบเขตจากพรรคออกไปสู่ integrated-culture ที่เกิดจากชีวิตประจำวันทางสังคมของมวลชน นั่นคือท้ายที่สุดกระบวนการปฏิวัติจะต้องมีลักษณะ “เป็นไปทั่ว” (total) ทั้งด้านจริยธรรม ภูมิปัญญา และการเมือง”

ด้วยเหตุนี้ คุ้มกันจึงมิได้เสนอให้เลือกทางใดทางหนึ่งของระหว่างทางเลือก 2 สุด เช่น ปัญญาชน/มวลชน/การจัดตั้งการนำ/spontaneity ทฤษฎี/ชีวิตประจำวัน แต่เขาเสนอให้เดินสายประสานเอกภาพระหว่าง 2 สิ่งนี้ ต่อปัญหาจิตสำนึก ต้องเชื่อมโยงโลกทัศน์

ที่ถูกต้องของปัญญาชนเข้ากับระบบความเชื่อเดิมของมวลชน ไม่ว่าจะเป็น “ลัทธิต่อต้านข้าราชการ” หรือ “ความไม่พอใจสังคม” ล้วนแต่เป็นพื้นฐานอันอุดมสำหรับปลูกเมล็ดสังคมนิยมให้งอกงามได้

บทที่ 4

สถานการณ์ : หน่ออ่อนของรัฐแบบใหม่

คงได้กล่าวมาแล้วอยู่เสมอถึงความพยายามในการเดินสายประสานอย่างวิภาษวิธีระหว่างข้อเสนอดัง ๆ ที่เคยมีมาในอดีต แนวคิดเรื่องสถานการณ์นี้ก็เช่นกัน คุ้มกันเสนอให้มีการประสานรูปแบบของสถานการณ์ (โซเวียต) หรือองค์การมวลชนอื่น ๆ เข้ากับพรรคการเมืองด้วยรูปแบบความสัมพันธ์ที่ร่วมมือและการเข้ามาด้วยการเห็นพ้อง เช่นที่เขาเคยมีประสบการณ์ที่เมืองตูริน

ทำไมจึงต้องมีสถานการณ์

สถานการณ์เป็นโครงร่างของรูปแบบของอำนาจแบบใหม่ (new order) ที่จำลองขึ้นมาภายในสังคมกระแสที่ ความจำเป็นของมันเกิดขึ้นเนื่องจากขีดจำกัดของบรรดาองค์กรเดิม ๆ ที่มีอยู่ เพราะบรรดารัฐสภา กลไกข้าราชการ พรรคการเมือง สหภาพแรงงานล้วนแต่เกิดมาในสังคมกระแสที่มีหลักการของประชาธิปไตยเสรีนิยม องค์กรเหล่านี้จึง “ติดกับ” หลักการเดิมได้ง่าย กับดักเหล่านี้เริ่มตั้งแต่การสร้างภาพหลอนว่าฝ่ายของเราจะได้ชัยชนะภายในระบบทุนนิยม ไปจนกระทั่งถึงการถูกผนวกกรรมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งที่มีอยู่เคียงคู่กันไปกับระบบทุนนิยม เมื่อก่อกำเนิดมาในขอบเขตของสังคมกระแสที่ ก็ต้องดำเนินงานไปตามขอบเขตและกฎเกณฑ์ของกระแสที่ถึงแม้ว่าในทางยุทธวิธี จะสามารถอาศัยกลไกเหล่านี้เข้าไปถึงมวลชนได้ แต่ในทางยุทธศาสตร์แล้ว กลไกเหล่านี้มีขีดจำกัดในตัวเอง สำหรับพรรคปฏิวัตินั้นก็มีการกิจเฉพาะในการทำสงครามยึดอำนาจซึ่งจำเป็นต้องได้รับการหนุนช่วยจากหน่วยองค์กรเล็ก ๆ ที่ทำสงครามแย่งชิงพื้นที่ทางความคิดเพื่อต้านทานกระบวนการผลิตซ้ำ (re-production) ความคิดเก่าของสังคม

ขีดจำกัดของสหภาพแรงงาน

อาจกล่าวได้ว่ามีขีดจำกัด 3 ประการของสหภาพแรงงานในระบบทุนนิยมที่นับวันจะตกอยู่ภายใต้การกดขี่ของกระแสที่มากขึ้น คือ

1. เริ่มตั้งแต่การยอมรับว่า แรงงานเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง และตามมาด้วยการต่อรองที่ทำอยู่ในขอบเขตของระบบ และจบลงด้วย

การเรียกร้องทางเศรษฐกิจที่มีขีดจำกัดระดับหนึ่ง ที่สะท้อนพื้นฐานในสภาพมักจะมองคนงานในฐานะผู้บริโภคมากกว่าผู้ผลิต และมองไม่เห็นว่าเป็นผู้สร้างเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมมาด้วยมือ ฉะนั้นในทำนองเดียวกันก็จะสามารถเปลี่ยนมันด้วยมือตนเองได้เช่นกัน”

2. สหภาพฯ ยอมรับการทำสัญญาซื้อขายแรงงานระหว่างกรรมกรกับนายจ้างว่าเป็นสิ่งที่ชอบธรรมและเรียกร้องเพียงแค่ขอแบ่งผลผลิตที่ได้ตามมาตรฐานของระบบทุนนิยมโดยไม่ได้มองว่า ค่าจ้างที่มาพร้อมกับการยินยอมทำสัญญาของคนงานนั้น เป็นรูปแบบหนึ่งของการขูดรีดแบบทุนนิยม

3. สหภาพฯ ก็เหมือนกับองค์กรอื่น ๆ ในสังคมกระฎุมพี ที่ในวันนี้มีแต่จะเพิ่มลักษณะ bureaucratic และห่างไกลจาก

ความต้องการของคนงานมากขึ้นทุกที ดังนั้นในขณะที่มีการเรียกร้องทางเศรษฐกิจก็ไม่เคยท้าทายเพื่อเสนอระบบการจัดการตนเองโดยคนงานเลข (self-management) เพราะการเรียกร้องดังกล่าวอาจจะกลับมาเป็นดาบคืนสนองสหภาพฯ เองในท้ายที่สุด

จากลักษณะดังกล่าวมานี้ ทำให้สหภาพฯ กลายสภาพไปเป็นเพียงกลไกตัวหนึ่งในการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์กระฎุมพี สำระสำคัญของสหภาพฯ คือการแข่งขัน (เพื่อเรียกร้องค่าจ้างให้มากขึ้น) มิใช่ระบบสังคมใหม่ (ที่เรียกร้องให้ยกเลิกระบบค่าจ้าง) โดยเฉพาะในสหภาพที่มีลักษณะ bureaucratic สูงก็จะกลับเป็นตัวแทนเชิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของคนงาน ก่อให้เกิดสภาพมีนชาทางจิตและการยอมสยบต่ออำนาจเบื้องบน ความคิดทั่วไปที่สหภาพหมั่นกระจายให้แก่คนงานก็คือ “ในขณะที่ อำนาจของคนงานเราจะไม่พอที่จะแสดงออก” ซึ่งมีค่าเท่ากับว่า “วันที่อำนาจนั้นมีอย่างเพียงพอ” จะไม่เคยมาถึงเลย

ขีดจำกัดของพรรคการเมือง

โลกทัศน์ของพรรคการเมืองที่มุ่งแต่ดันรัฐสภา การเลือกตั้งการบริหารท้องถิ่น นั้นนับว่าคับแคบจนไม่อาจจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับอย่างจริงจังกับชีวิตการผลิตของประชาชน ตัวอย่างเช่น พรรคสังคมนิยมของอิตาลี ในช่วงขณะที่ได้คะแนนเสียงน้อย ก็ยอมสูญเสียการนำและกลายเป็นพวกขึ้นกอดคองมองดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้า ตรงกันข้ามในช่วงที่ได้คะแนนเสียงมาก ก็ล้มเหลวอยู่กับอุดมการณ์ของลัทธิรัฐสภา และกลายเป็นนักปฏิรูปที่หันเหทางการเมืองไปไม่ได้ ไม่ไกลว่าเรื่องคะแนนเสียง แทนที่จะเป็นพรรคที่นำการเคลื่อนไหวมวลชนโดยมีเอกลักษณ์ทางการเมืองของตนเอง ก็กลับกลายเป็นพรรคที่หมกมุ่นอยู่แต่กับเรื่องผลประโยชน์เป็นพื้นฐานเช่นเดียวกับพรรคการเมืองอื่น ๆ ทุ่เทศแต่ละได้คะแนนเสียงมาอย่างไรไม่ว่าจะต้องจ่ายด้วยอะไรก็ตาม ท้ายสุดก็มีสภาพเป็นกองรวม ๆ ของกลุ่มพลังต่าง ๆ แทนที่จะเป็นพรรคที่มีเอกลักษณ์หนักแน่นและทิศทางที่แน่นอน พรรคการเมืองดังกล่าวจึงมีสภาพไม่ต่างไปจากสหภาพแรงงานที่ต่อสู้ตามกติกาของกระฎุมพี นอกจากนั้นกระบวนการแยกเศรษฐกิจและการเมืองออกจากกันก็ทำให้การต่อสู้ของแต่ละองค์กร (สหภาพกับพรรคการเมือง) มีลักษณะพิถีพิถันไม่สมบูรณ์กันไปคนละด้าน

จากการประเมินจุดอ่อนของทั้งสององค์กร ในปี 1919 กรัมนีและเพื่อน ๆ อีกหลายคนซึ่งต่อมาได้เป็นผู้ร่วมก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อิตาลี จึงได้ออกหนังสือพิมพ์เพื่อตีพิมพ์บทความวิจารณ์จุดอ่อนขององค์กรทั้งสอง รวมทั้งเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพคนงานซึ่งเขามองว่าเป็น “ดินอ่อน” ของโซเวียตในอิตาลีในอนาคต จากแนวคิดอุดมการณ์แปรเปลี่ยนมาเป็นการแสดงออกในหมู่คนงาน และขยายตัวออกไปทุกที จนกระทั่งถูกรับร้อมจากกำลังทหารสภาคนงานจึงสูญสลายไปเพราะไม่อาจต้านทานได้เนื่องจากขาดการหนุนช่วยจากมวลชนในระดับกว้างและพรรคการเมือง

สภาพคนงานกับการปฏิวัติในระดับกว้าง

การหลงทางของนักลัทธิมาร์กซ์ทั่วไปก็คือ การยอมรับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ระบบทุนนิยมเป็นคนสร้างสรรค์และกำหนดอะไรมากกว่ามันให้ เช่น การยอมรับว่ารัฐ (ที่ชนชั้นกระฎุมพีสร้างขึ้น) เป็นสิ่งที่ชนชั้นกรรมาชีพต้องเข้าไปยึดอำนาจและนำมาเปลี่ยนแปลงกรัมนีกลับเสนอไปทางตรงกันข้ามว่า รัฐสังคมนิยมไม่สามารถเกิดขึ้นได้ภายในรัฐทุนนิยม หากแต่จะต้องสร้างสรรค์สถาปนาขึ้นมาใหม่ ดังนั้นวิธีการทำงานจึงมิใช่การ ยึด เพื่อเอาชนะอำนาจรัฐเดิม แต่ เป็นกระบวนการ ที่ขบวนการปฏิวัติจะต้องค่อย ๆ กระทำเพื่อสร้างโครงข่าย (network) ของสถาบันกรรมาชีพอันใหม่ที่มีคุณภาพแตกต่างไปจากสถาบันเดิมของกระฎุมพีหากไม่กระทำดัง

นี้ แทนที่ชนชั้นกรรมาชีพจะได้สร้างสรรค์ของใหม่ ก็กลับจะกลายเป็นการซ่อมแซมหรือผลิตซ้ำของเดิม

เพื่อให้การอธิบายเห็นได้ชัดเจนขึ้น กรัมนี่ได้แบ่งงานปฏิบัติไปสู่สังคมนิยมออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือการทำลายรัฐกระฎุมพี และส่วนที่สองคือการเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในส่วนที่สองนี้เองที่จะต้องกระทำภายในขอบเขตของโรงงาน ซึ่งหน่ออ่อนของรัฐใหม่จะก่อตัวขึ้น สภาคนงานจะกลายเป็นตัวสื่อกลาง (medium) ที่ให้ประสบการณ์แก่คนงานในทุกด้านไม่ว่าเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม หรือจิตสำนึก การต่อสู้ทุกด้านจะประสานกันอย่างวิภาษวิธีอยู่ภายใน ซึ่งหมายความว่าสภาคนงานจะไม่จำกัดตนเองอยู่เพียงแต่การต่อสู้ทางเศรษฐกิจเช่นสหภาพแรงงานเท่านั้น

ข้อเด่นของสภาคนงาน

ข้อได้เปรียบของสภาคนงานมีดังต่อไปนี้คือ

1. เป็นแหล่งกำเนิดของการเริ่มสร้างสรรค์ของมวลชน และสภาพความตื่นตัวทางจิตสำนึก เนื่องจากสามารถเชื่อมโยงการต่อสู้ในชีวิตประจำวันเข้ากับเป้าหมายระยะยาวของการปฏิบัติได้ในสภาคนงาน กรรมกรสามารถควบคุมระบบเศรษฐกิจ และพัฒนาการตระหนักซึ่งถึงเสรีภาพในฐานะผู้สร้างประวัติศาสตร์ของตนเองได้ นี่คือการต่อต้านการครอบงำความเป็นเจ้าด้านอุดมการณ์ของกระฎุมพี

2. สภาคนงานจะเป็นเสมือนโรงเรียนฝึกฝนความรับผิดชอบ การปรับปรุงงาน การสร้างจิตสำนึกเรื่องระเบียบวินัย จิตสำนึกในฐานะผู้ผลิต ผู้สร้างประวัติศาสตร์ คนงานที่มีจิตสำนึกใหม่เหล่านี้จะช่วยให้อนาคตของสหภาพแรงงานก้าวหน้าขึ้น

3. เนื่องจากขนาดของสภาคนงานมีขนาดเล็ก คนงานจึงสามารถเข้าร่วมประชาธิปไตยโดยตรงได้ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้คนงานมองเห็นความสำคัญและคุณค่าของตนเอง การที่คนงานสามารถเข้าร่วมไปได้ที่ละก้าวพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงสภาพภายนอกทำให้แนวคิดเรื่อง “พลเมือง” (citizen) อันเป็นแนวคิดผู้ปกครอง-ผู้ปกครองแบบกระฎุมพี ถูกแทนที่ด้วยแนวคิด “ความเป็นสหภาพ” (comradeship) อันเป็นแนวคิดตัวแทน- มวลชนแบบสังคมนิยม

4. จากแนวคิดหลักเรื่องการมีส่วนร่วมในประชาธิปไตย จากองค์กรขนาดเล็กของประชาชน ทำให้สภาคนงานก้าวไปได้ไกลกว่าพรรคการเมือง เพราะสามารถเผชิญหน้ากับปัญหา bureaucratic ขององค์กรขนาดใหญ่ ช่วยถ่วงดุลย์แนวโน้มการรวมศูนย์แบบพรรค และช่วยดำรงรักษาความเป็นอิสระและเอกลักษณ์ของขบวนการปฏิวัติเอาไว้ นอกจากนั้นยังช่วยเป็น “หนึ่งตัวอย่าง” ของภาพของรัฐในอนาคตให้เห็นเป็นรูปธรรมด้วย

5. สภาคนงานเป็นที่รวมของกิจกรรมทุกอย่างของมวลชน ไม่ว่าจะเป็นการให้การศึกษา การประชุม งานวัฒนธรรม เพื่อเป็นโรงเรียนฝึกและเตรียมมวลชนให้พร้อมก่อนที่จะขยายออกไปสู่สังคมใหญ่ การเริ่มงานนั้นต้องค่อย ๆ ทำตั้งแต่ระดับโรงงาน จนกระทั่งขยายไปถึงระดับชาติ จากคำขวัญของพรรคบอลเชวิคที่จับใจกรัมนี่อย่างยิ่งว่า “อำนาจทั้งหมดสู่โซเวียต” นั้น กรัมนี่คิดว่าคำขวัญนี้จะกลายเป็นจริงก็ต่อเมื่อสภาคนงานมีรากฐานอย่างหนาแน่นในหมู่ประชาชนชั้นล่างสุด

ความสัมพันธ์ระหว่างสภาคนงานกับพรรคปฏิวัติ

จากข้อเท็จจริงที่สภาคนงานเผชิญปัญหาทั้งจากฝ่ายทหาร สหภาพแรงงาน และพรรคฝ่ายซ้ายเองทำให้เกิดปัญหาตามมาว่า ในกรณีที่มีสภาคนงานแล้วอะไรเล่าคือภารกิจทางประวัติศาสตร์ของพรรคการเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างสภาคนงานกับพรรคการเมืองจะเป็นอย่างไร

ดังได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่า ในการศึกษางานของกรัมนี่นั้นต้องตระหนักว่ากรัมนี่มีความคิดพื้นฐานที่สำคัญอันหนึ่ง คือความคิดเรื่องส่วนรวมทั้งหมด แต่สภาวะรูปธรรมทำให้เขาต้องเน้นหนักที่จุดใดจุดหนึ่งเป็นพิเศษ ดังนั้นการทำความเข้าใจกับความคิดของกรัมนี่จำเป็นต้องศึกษาโดยส่วนรวมทั้งหมด จะแยกศึกษาช่วงใดช่วงหนึ่งโดยตัดขาดจากความคิดทั่วไปไม่ได้ ข้อเตือนใจนี้สมควรรับฟังอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในกรณีเรื่องสภาคนงานกับพรรค

กรัมนี่เริ่มต้นแนวคิดของเขาด้วยการเชื่อมั่นในลัทธิสภาคนงานอย่างเต็มที่จะจนกระทั่งเมื่อสภาคนงานถูกทำลาย เขายิ่งหันมายึดกุมลัทธิลัทธินิยมอย่างเข้มงวด และได้พบปัญหาเรื่องโครงสร้างทางอำนาจ ท้ายสุดเขาจบแนวความคิดของเขาด้วยการผสมผสานแนวคิดทั้งสองเข้าด้วยกัน

ความสัมพันธ์ของสภาคนงานในระยะแรกอยู่ที่ความพยายามยึดกุมระบบการผลิตโดยไม่ได้แต่ต้องปัญหาอำนาจรัฐส่วนกลาง ขณะที่คนงานสามารถควบคุมโรงงานได้กำลังทหารและตำรวจยังอยู่ในกำมือของกระฎุมพี และคนงานไม่มีกลไกอันใดมาต้านทานได้เลย ประสบการณ์ครั้งนี้เป็นบทเรียนสำคัญยิ่งที่ทำให้กรัมนี่หันมาสนใจบทบาทของพรรคทั้งภาคทฤษฎีและการปฏิบัติ

อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าร่วมก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์ เขาเองก็พบสภาพปัญหาเรื่องโครงสร้างอำนาจของการก่อตั้งพรรคแบบสากลที่สามและแนวคิดเรื่องพรรคเป็นกองหน้าลัทธิมาร์กซ์เองต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องอำนาจทางการเมืองและลักษณะbureaucratic ที่ปรากฏการต่อต้านอยู่ทั่วไป ทำให้เกิดคำถามใหม่ขึ้นมาว่า รูปแบบของ authority แบบไหนที่เหมาะสมกับระบบสังคมนิยม คำถามนี้ต้องการกระบวนการค้นคว้าแสวงหาและการทดลองว่าจะสร้างรูปแบบรัฐอันใหม่นั้นให้เกิดขึ้นในสภาพปัจจุบันได้อย่างไร

กรัมซึ่งอาศัยแนวความคิดบางส่วนจากนักอานาธิปไตยรุ่นแรก ๆ เช่น Kropotkin, pannecock และ Gorter ที่เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลง authority ความสัมพันธ์ทางสังคม การผลิต วัฒนธรรม แบบวิถีชีวิต (ที่กรัมใช้คำว่า integrated culture) จำเป็นต้องกระทำโดยผ่านองค์กรเล็ก ๆ ระดับท้องถิ่น และจำเป็นต้องกระทำให้ได้ก่อน (pre-condition) ก่อนที่จะก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพของรัฐใหม่ ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ จุดใน civil society (อย่างไรก็ตาม เขาก็วิจารณ์กลุ่มนักอานาธิปไตยที่มองปัญหาเรื่องอำนาจอย่างไม่วิภาษวิธี) นอกจากนั้น หัสนะที่มีต่อพรรคก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปแน่นอนว่า พรรคมีความจำเป็นอย่างไรในกระบวนการเปลี่ยนแปลง หากแต่ว่าพรรคมีบทบาทเป็นความช่วยเหลือในการหล่อหลอมพัฒนาการของการปฏิวัติ แต่ *พรรคมิใช่ผู้สร้างการปฏิวัติ* จากทัศนะผสมผสานท้ายสุดของเขา แม้เมื่อก่อตั้งพรรคคอมมิวนิสต์อิตาลีแล้ว เขาก็ยังพยายามหนุนให้มีการก่อตั้งคณะกรรมการชาวนา สภาคนงาน เพื่อช่วยถ่วงดุลย์ลักษณะโคดเดียวและลักษณะแบ่งเป็นฝักฝ่าย (sectarian) ของพรรคอยู่เสมอ

บทที่ 5

พรรคปฏิวัติ,เจ้าองค์ใหม่,ปัญญาชนรวมหมู่

จากหลักการ “การเมืองต้องมาก่อน”

ในศตวรรษที่ 19 ความสนใจในเรื่องความสำคัญของการเมืองมีไม่มากนักมาร์กซ์เองก็ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับ Feuerbach ไว้ว่า “หมกมุ่นอยู่กับหลักธรรมชาติมากเกินไปและไม่ค่อยสนใจกับการเมือง” ส่วนการทำงานการเมืองแบบใช้กำลังข่มขู่โจมตีที่จุดเล็ก ๆ ของ Jacobin หรือ Blanqui นั้น มาร์กซ์ก็มีได้เน้นแสดงความเห็นพ้องด้วยอย่างไรก็ตาม ตัวเขาเองก็มีได้มีเวลาพัฒนาทฤษฎีเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ ในทางตรงกันข้ามกับศตวรรษที่ 20 จากปรากฏการณ์ของการเกิดฟาสซิสต์ การเปลี่ยนไปเป็นสังคมนิยมของบางประเทศ สภาพเผด็จการในโลกที่สาม ทำให้ความสนใจหลักการ “การเมืองมาก่อน” มีมากขึ้น

จากคำกล่าวของ Aristotle ที่ว่า “คนเป็นสัตว์การเมืองนั้น” ในทัศนะของกรัมซึ่งหมายความว่า “คนเราจะกลายเป็นสัตว์การเมืองได้ก็ต่อเมื่อเขาสามารถทำกิจกรรมได้อย่างมีจิตสำนึกร่วมกับผู้อื่น เพื่อนำไปสู่สถานะการตระหนักถึง “ความเป็นมนุษย์” (humanity) และ “ธรรมชาติแห่งมนุษย์ ของตัวเขาเอง” แต่ทว่าลัทธิมาร์กซ์ให้น้ำหนักกับทฤษฎีวิทยาศาสตร์แห่งการเคลื่อนไหวและปัจจัยด้านเศรษฐกิจด้านเดียว กลับมีทัศนะที่ดูคล้ายกับความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมกระฎุมพีและไม่มีพยายามที่จะหาทางออกด้วยวิธีการทางการเมือง แม้ว่ากรัสดังกล่าวจะทำให้ถูกต้อง แต่คำตอบที่ได้กลับ

มีลักษณะง่ายจนเกินไป เนื่องจากความจำกัดของกรอบในการวิเคราะห์ ทุกครั้งที่เกิดความขัดแย้ง ลัทธิมาร์กซ์จะตั้งคำถามว่า ใครบ้างได้ผลประโยชน์จากความขัดแย้งครั้งนี้ คำตอบก็คือปีกหนึ่งของชนชั้นปกครอง และคำตอบต่อไปก็คือแล้วในทางปฏิบัติแล้วเราจะทำอย่างไรต่อความขัดแย้งนี้ คำตอบในขั้นนี้ของลัทธิมาร์กซ์เริ่มขาดประสิทธิภาพ

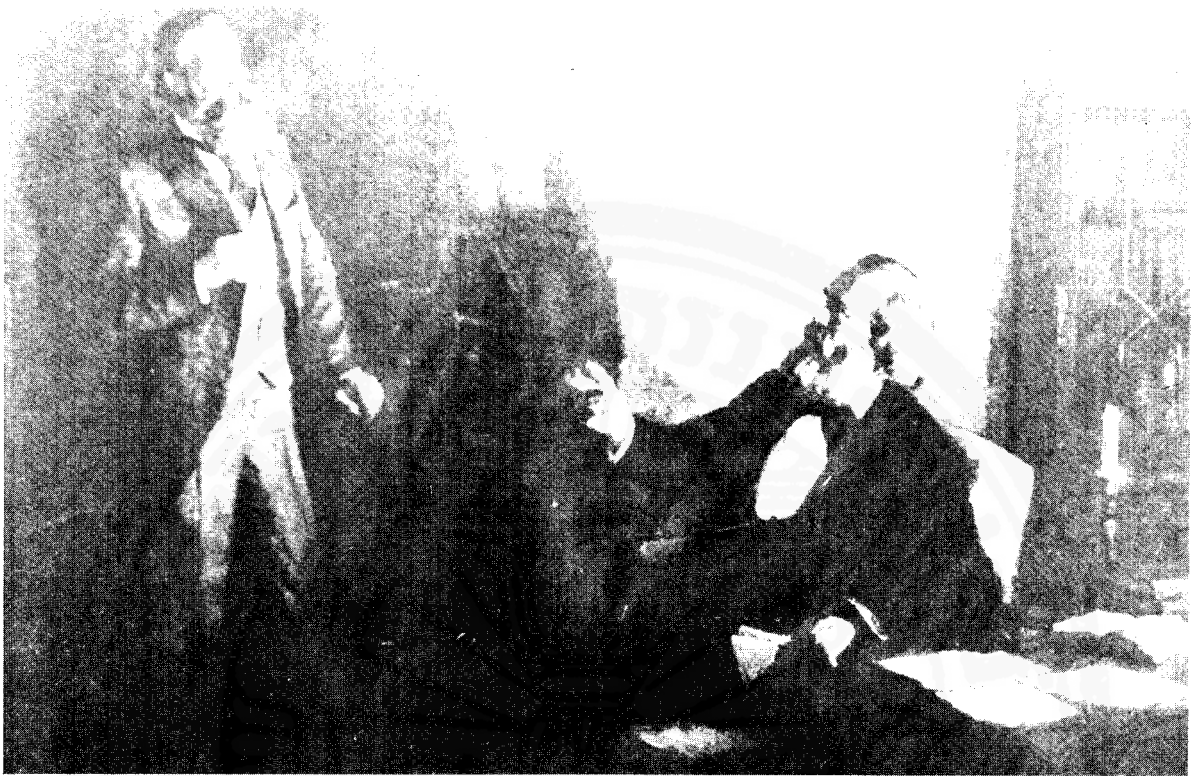
การปฏิเสธรพรรคที่มีลักษณะด้านเดียว

เลนินซึ่งเป็นผู้รู้ถึงความสำคัญของหลักการ “การเมืองต้องมาก่อน” ได้ให้ความหมายของ “การเมือง” ไว้ว่า (1) หมายถึงการมีพรรคที่มีการจัดตั้งอย่างดี และทำการเคลื่อนไหวมวลชน (2) ทำการยึดอำนาจรัฐและสร้างเผด็จการชนชั้นกรรมาชีพ (3) ทำการสร้างเศรษฐกิจสังคมนิยมหลังจากบรรลุภารกิจการโค่นล้มรัฐเดิม การให้ความหมายของการเมืองโดยเน้นหนักไปที่พรรคจัดตั้งดังกล่าวได้รับการวิจารณ์ว่า เป็นการแสดงออกอย่างแรงด่วนเกินไปของการเมือง และปล่อยให้การริเริ่มอยู่ในมือของนักปฏิวัติอาชีพกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งเท่านั้น การเน้นแต่ conjunctive analysis ทำให้เห็นแต่ยุทธศาสตร์ทางทหารที่ได้ผลเร็วแต่ลดละการมีส่วนร่วมของมวลชน มีความสนใจแต่ช่วงวิกฤตการณ์ และไม่นำพาต่อภาวะปกติและชีวิตใน civil society ลักษณะปฏิวัติที่เกิดขึ้นกลายเป็นการปฏิวัติด้านเดียว (one-dimensional revolution) ผลลัพธ์ที่ตามมาก็คือ ผู้นำอยู่เหนือมวลชน องค์กร อยู่เหนืออุดมการณ์ อำนาจอยู่เหนือความยินยอมพร้อมใจ วิธีการอยู่เหนือเป้าหมาย และท้ายสุดอำนาจรวมศูนย์ตกอยู่ในมือคนกลุ่มน้อยภายหลังการปฏิวัติ

ความล้มเหลวของสภาคนงาน การเผชิญกับฟาสซิสต์และแรงบันดาลใจจากการปฏิวัติรัสเซีย 1917 ทำให้กรัมเชื่อมั่นใจว่า มีแต่รูปแบบพรรคเลนินเท่านั้นที่จะสามารถรับมือทั้งจากสถาบันของกระฎุมพีและฟาสซิสต์ได้ แต่แม้แต่ในขณะที่ยึดมั่นในเลนินอย่างเต็มเปี่ยม กรัมซีกก็ไม่เคยเสนอแนวคิดที่คับแคบ ด้านเดียว และ voluntarist อย่างสุดขั้วของบทบาทของพรรคในการปฏิวัติเลย เขายังคงยืนยันลักษณะของพรรคที่มีปัจจัยของมวลชนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ มีรากหยั่งลึกในการต่อสู้ในชีวิตประจำวันของกรรมกรชาวนา ดังเช่นที่เขามีความเห็นขัดแย้งกับ Bordiga ซึ่งเน้นลักษณะพรรคที่มีการรวมศูนย์และการจัดตั้งที่มีเอกภาพมาแล้ว

ประสานสิ่งใหม่เข้ากับสิ่งเก่า

กล่าวเฉพาะในเงื่อนไขของอิตาลี กรัมซีกเรียกร้องให้นักลัทธิมาร์กซ์ของชาวอิตาลีให้ความสนใจที่ศึกษางานของแมคเคียเวลลีที่ได้รับการยกย่องว่า รู้จักนำเอาการเมืองมาใช้ในอิตาลีเมื่อศตวรรษที่ 16 เป็นอย่างดี กรัมซีกถือว่า แมคเคียเวลลี รู้จักที่จะใช้ความเข้าใจ

จากประวัติศาสตร์มาสร้างสิ่งใหม่ด้วยการกระทำทางการเมือง เขาตั้งทุกอย่างกลับไปสู่อาณาจักรของการเมือง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศิลปะของการปกครอง การดำรงรักษาความชอบสมบของประชาชน เป็นต้น ทั้งทำให้เราตระหนักว่า ชนชั้นปกครองไม่ว่าจะเป็นรัฐบุรุษหรือเจ้าผู้ปกครองแคว้นแคว้นต่าง ๆ ไม่เคยจำกัดความพอใจอยู่แค่ความเป็นจริง ปัจจุบันที่ใช้ได้ผลเท่านั้น แต่พยายามทำความเข้าใจกับปัจจุบันและอนาคตว่าเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ ในทำนองเดียวกัน แมคเคย์เวลล์ก็ไม่เคยจำกัดความสนใจอยู่แค่การพรรณนาความเป็นจริงที่กำลังเกิดขึ้น (ซึ่งทำให้เขาสามารถคิดค้นและปฏิบัติตอบได้อย่างแกน ๆ เท่านั้น) แต่เขาสนใจโลกที่จะเปลี่ยนแปลงความเป็นจริงนั้นด้วยความสนใจประการหลังนี้ ทำให้เขามีทัศนะที่เปิดกว้างริเริ่ม และมีสายตายาวไกล นี่คือลักษณะของนักการเมืองที่แท้จริง ซึ่งต้องเป็นนักริเริ่มนักสร้างสรรค์ ที่แตกต่างไปจากนักเพื่อสันและนักสร้างสรรค์กลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากการสร้างสรรค์นั้นมิได้กระทำอยู่บนความว่างเปล่าหรือเพื่อฝันเอา แต่สร้างขึ้นจากความเป็นจริงที่ดำรงอยู่

ตัวอย่างเช่น งานของแมคเคย์เวลล์เรื่อง “เจ้า” (Prince) ซึ่งเป็นงานเชิงทฤษฎีที่นำเอาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์มาใช้ในการกระตุ้น myth เดิม ๆ ในเวลาเดียวกันก็เป็นงานสร้างสรรค์ทางศิลปะที่สามารถดกเข้าไปบนจิตใจและสร้างความรู้สึกลงทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรมให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน งานของแมคเคย์เวลล์

ไม่ได้ใช้ “ทฤษฎี Utopia อิงชาเช่นแบบ Plato” ไม่ใช่ discourse ที่ต้องเรียนรู้ทำความเข้าใจแบบ Lock แต่เป็นเครื่องมืออันสร้างสรรค์ในการเปลี่ยนแปลงรวมหมู่โดยอ้อมวิธีการทางการเมืองเพื่อแปรเปลี่ยนสิ่งที่มีอยู่ ฉะนั้น เขาจึงเป็น “นักปฏิบัติการ ผู้กระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติ” อยู่เสมอ

ในความหมายที่แท้จริงของการเมืองที่เป็นรูปธรรมคือ บทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการต่อสู้กับการครอบความเป็นเจ้าของอุดมการณ์นิยม และสร้างอุดมการณ์ใหม่ขึ้น สิ่งนี้นักลัทธิมาร์กซ์ในอิตาลีขาดตกบกพร่องไปก็คือ ความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีของแมคเคย์เวลล์และความรู้เรื่องศิลปะแห่งรัฐ การขาดหายไปของความรู้ดังกล่าว ทำให้เกิดความอับจนต่อวิธีการปลุกเร้าความรู้สึกของมวลชนและการกระตุ้นให้เกิดเจตนารมณ์ร่วม ที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือในขณะที่ไม่รู้สึกและไม่สนใจความเป็นจริงของอิตาลี ลัทธิมาร์กซ์ขัดแย้งกับติดอยู่กับคัมภีร์ของลัทธิสากลนิยม กรัมนี่วิจารณ์การตีความของสากลที่สองในอิตาลีขณะนั้นว่า “ไม่มีใครเชื่อว่าตัวเองควรจะเริ่มต้น เพราะถ้าเริ่มต้นไป ก็จะได้แต่ความทุกข์ที่เคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน” ท่ามกลางการหยุดชะงักของมาร์กซิสต์ กลุ่มที่เคลื่อนไปอย่างแท้จริงคือกลุ่มฟาสซิสต์นั่นเอง

กรัมนี่เสนอให้ประสานสิ่งใหม่เข้ากับสิ่งเก่า เขาเสนอให้นำเอาความใฝ่ฝันของแมคเคย์เวลล์ที่จะรวมอิตาลีให้เป็นปึกแผ่นเข้ากับหลักการ “การเมืองมาก่อน” ของเลนินหลักการใหม่นี้จะแตกต่าง

ไปจากของเก่าทั้งของเมกเดิลเวลล์และของลัทธิมาร์กซ์ เพราะในขณะที่เมกเดิลเวลล์เสนอให้รวมอิตาลีโดยอำนาจของเจ้า กริมส์เสนอให้กระทำโดยองค์กรปฏิวัติ “เจ้า” ในความหมายเดิมซึ่งหมายถึง เจ้าผู้ครองนคร หัวหน้ากลุ่มชน.....ในความหมายใหม่นี้ก็คือพรรคปฏิวัตินั่นเอง พรรคปฏิวัติจะต้องเป็นทั้งแหล่งปัญญาชนรวมหมู่ในความหมายของเลนินและ “เจ้าองค์ใหม่” (modern prince) ในความหมายของเมกเดิลเวลล์ ที่จะเป็นตัวประสานงานและ catalyst ความปรารถนาาร่วมของประชาชนเพื่อนำมาปฏิบัติภารกิจทางประวัติศาสตร์ และเพื่อให้การปฏิวัติเป็นกระบวนการที่มีรากฐานอันกว้างขวางในหมู่ประชาชนมิใช่ชนกลุ่มน้อยภายในพรรค อย่างไรก็ตามในการนำเข้าสู่ของเก่าและของใหม่นั้น กริมส์ลึ้มที่จะเตือนใจให้นำมาใช้อย่างวิภาษวิธี ดังเช่นที่เขาวินิจฉัยการใช้ myth ของ G. Sorel ว่ามีจุดอ่อนตรงที่ขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบอาศัยแต่ spontaneous ของมวลชน หรือทัศนะของ B. Croce ซึ่งก็เน้นแต่จริยธรรม-การเมือง แต่ขาดทัศนะเรื่องการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม รวมทั้งการวิจารณ์สิ่งใหม่คือลัทธิมาร์กซ์ที่ได้นำเสนอมาดังแต่ต้น

บทส่งท้าย

แนวคิดของกริมส์ที่เกิดขึ้นท่ามกลางกลุ่มอื่น ๆ ที่พยายามหาทางออกจากความตึงตันของสากลที่สอง เช่น K. Korsch หรือ G. Lukacs แต่ทัศนะของเขาเกี่ยวข้องกับด้านการเมืองมากที่สุด ความเป็นจริงในช่วงชีวิตของเขาไม่ว่าจะเป็นชัยชนะของพรรคบอลเชวิค ฟาสซิสต์ ลัทธิสตาลิน ล้วนแต่เป็นวัตถุดิบสำคัญในการหล่อหลอมความคิดของเขาในฐานะนักลัทธิมาร์กซ์ผู้สนใจโครงสร้างส่วนบน เขาเสนออย่างชัดเจนว่า สังคมใหม่จะมีความซับซ้อนมากขึ้น การแบ่งโครงสร้างฐานะและโครงสร้างส่วนบนจะทำได้ง่าย ๆ เพราะความสัมพันธ์ทุกอย่างทางสังคมจะซับซ้อนขึ้น การปฏิบัติแบบใหม่จะต้องเน้นหนักลักษณะ “เป็นไปอย่างรอบด้าน” (totality) และ “มีครบทุกด้าน” (multi-dimensional)

สิ่งที่กริมส์คาดการณ์ไว้เป็นจริงมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในระบบทุนนิยมแบบใหม่มีปรากฏการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย เช่น การแตกตัวเป็นประเภทต่าง ๆ ของชนชั้นกรรมาชีพ การปฏิวัติทางด้านเทคโนโลยีที่ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว บทบาทของวิทยาศาสตร์และการศึกษาในการผลิต ใน civil society มาตรฐานและอิทธิพลของแนวคิดแบบ bureaucracy ครอบคลุมไปทั่ว การคมนาคมและการสื่อสารของวัฒนธรรมประชาชน การแบ่งแยกระหว่างชีวิตส่วนรวมและชีวิตส่วนตัวมีความแตกต่างน้อยลง เป็นต้น การทำงานร่วมของกลไกย่อย ๆ ทุกตัวเหล่านี้ช่วยประสานให้ระบบทุนนิยมคงดำรงอยู่ได้และเมื่อทุนนิยมแบบแข่งขันได้พัฒนาขึ้นมาเป็นทุนนิยมแบบผูกขาด

อุปสรรคต่อการปฏิวัติที่เปลี่ยนคุณภาพไปด้วย ข้อเสนอของกริมส์ที่เรียกร้องให้จัดการกับบรรดาเงื่อนไขเบื้องต้น (precondition) ที่ต้องทำให้ได้ก่อนจะได้ใช้อำนาจรัฐในการปฏิวัติสังคมนิยม เป็นข้อที่พึงพิจารณา

หมายเหตุผู้เขียน

หนังสือเรื่อง Gramsci's Marxism ของ Carl Boggs นี้เป็นหนังสือเล่มหนึ่งในชุด Pluto Ideas in Progress ที่ต้องการนำเสนอความหลากหลายของลัทธิมาร์กซ์ของนักทฤษฎีต่าง ๆ หนังสือเล่มอื่น ๆ ได้แก่ Althusser's Marxism, Panne-kock and Gorter's Marxism, Sartre's Marxism, Trotsky's Marxism, Georges Sorel, Connolly's Marxism, Marxism and Social Science และ Marxism and The Party

สำหรับหนังสือภาษาอังกฤษที่ออกไม่นานมานี้เกี่ยวกับกริมส์เองได้แก่ Approaches to Gramsci, edited by Anne Showstack Sassoon (Writers and Readers Publishing Cooperative Society Ltd., 1982) Gramsci and Marxist Theory edited by Chantal Mouffe (Routledge and Kegan Paul, London, 1979)

และท้ายที่สุด เรื่องราวและแนวคิดของกริมส์ในภาษาไทยอาจดูได้จากเช่น

1. นฤมล และ ประทีป นกรชัย (แปล) “ชีวิตของอันโตนิโอ กริมส์” (แปลมาจากหนังสือภาษาฝรั่งเศส Giuseppe Fiori, La vie de Antonio Gramsci ซึ่งแปลมาจากต้นฉบับเดิมภาษาอิตาเลียน) ตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ใน ปาจารย์สาร (เริ่มตั้งแต่ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม 2525)
2. สุรพงศ์ ชัยนาม “อันโตนิโอ กริมส์กับทฤษฎีว่าด้วยการปกครองความเป็นใหญ่”, ปาจารย์สาร ปีที่ 8 ฉบับที่ 6 (ธันวาคม 2524)
3. กุลชีพ วรพงษ์, “ทำไมใคร ๆ จึงสนใจกริมส์”, ปาจารย์สาร ปีที่ 9 ฉบับที่ 4 (เมษายน 2525)